

Prof. dr Branko Ivković, dipl.inž

REČNIK TRIBOLOŠKIH TERMINA

Rečnik i definicije termina u oblasti tribologije

Kragujevac, 2011

Autor
Prof. dr Branko Ivković, dipl.inž

TRIBOLOŠKI REČNIK
Rečnik termina iz oblasti tribologije

Recenzenti

Prof. dr Aleksandar Rac, dipl.inž
Prof. dr Miroslav Babić, dipl.inž

Izdavač

Srpsko tribološko društvo
Sestre Janjić 6, 34000 Kragujevac
Mašinski fakultet
Sestre Janjić 6, 34000 Kragujevac

Za izdavača
Prof. dr Branko Ivković

Štampa
SKVER Kragujevac

Tiraž
200 primeraka

ISBN

Copyright © Srpsko tribološko društvo

PREDGOVOR

U drugoj polovini dvadesetog veka pojavila se potreba da se problemi trenja, habanja i podmazivanja u industriji i transportu počnu da rešavaju sistemskim pristupom. Sredinom šezdesetih godina promovisana je u Engleskoj tribologija kao nauka i tehnologija o procesima trenja, habanja i podmazivanja u mehaničkim sistemima i vrlo brzo prihvaćena u industrijski razvijenim zemljama.

U našim prostorima tribologija se pojavljuje već krajem šezdesetih i početkom sedamdesetih godina prošlog veka, da bi se vrlo brzo našla u programima više tehničkih fakulteta i postala predmet brojnih naučno istraživačkih projekata.

Na samom početku razvoja tribologije uočena je potreba za definisanjem triboloških termina jer je primećeno da često postoji nerazumevanje među proizvođačima triboloških informacija, a posebno između njih i onih koji te informacije koriste u industriji i transportu. Da bi se poboljšala komunikacija i razumevanje među ljudima koji se bave tribološkim problemima na svim nivoima (naučnim i stručnim) sačinjen je 1972. godine Rečnik triboloških termina (Glossary of General Tribological Terms) i štampan u izdanju OECD-a.

Tribološki termini postali su i predmet brojnih standarda evropskih zemalja među kojima se nalazio i jedan broj jugoslovenskih standarda (JUS. standardi). Standardna terminologija koja se odnosi na habanje i eroziju predmet je posebnog standarda ASTM Designation G 40 – 95.

Na većini evropskih jezika, posebno na engleskom, mogu se danas koristiti rečnici triboloških termina (Glossary of Tribological Terms) u elektronskoj i papirnoj formi.

Potreba za rečnikom triboloških termina na srpskom jeziku uočena je već početkom poslednje decenije dvadesetog veka. Predlog izdavačkog projekta naučnog i obrazovnog karaktera pod nazivom REČNIK TRIBOLOŠKIH TERMINA prihvacen je u Srpskoj akademiji nauka i umetnosti i na Univerzitetu u Kragujevcu uvršten u program Centra za naučna istraživanja 1993.godine. Posle višegodišnjeg rada grupe profesora (B. Ivković, A. Rac, M. Babić, S. Tanasijević) na formiranju tekstova odrednica za brojne tribološke termine na srpskom jeziku sačinjen je materijal koji nije bio u to vreme u dovoljnoj meri pripremljen za štampu. Jedan broj triboloških termina na srpskom jeziku kasnije je štampan kao dodatak u publikacijama Sredstva za hlađenje i podmazivanje (B. Ivković), Maziva i podmazivanje mašina (A. Rac) i Metalni materijali kliznih ležaja (A. Rac, A. Vencl).

Tekstovi odrednica u ovom Rečniku triboloških termina sačinjeni su korišćenjem savremenih publikacija ove vrste na engleskom i ruskom jeziku, radnih materijala pomenutog izdavačkog projekta i publikacija koje sadrže dodatke sa odrednicama triboloških termina na srpskom jeziku.

Većina odrednica u ovom Rečniku triboloških termina sadrži slike i fotografije kao ilustraciju odgovarajućeg termina.

Mart 2011. Kragujevac

Autor

A

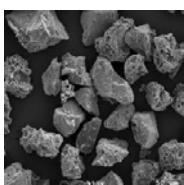
Abraziv (Abrasive)

Kristalni zrnasti materijali visoke tvrdoće i prizmatičnog oblika, sposobni da vrše rezanje drugih materijala.

Abrazivne čestice (Abrasive particles)

Tvrde čestice koje u zonama kontakta čvrstih tela izazivaju habanje kontaktnih površina ostavljajući na njima tragove u vidu riseva, zareza i jamica

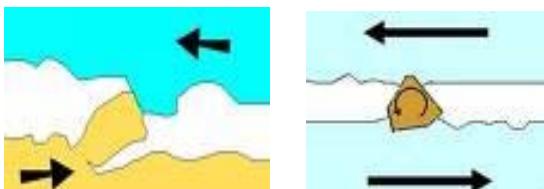
Tvrde čestice

Tragovi habanja tvrdim česticama

Abrazivno habanje (Abrasive wear)

Vrsta habanja koja nastaje pri kretanju tvrdih čestica ili tvrdih vrhova neravnina po površini čvrstih tela

Proces abrazionog habanja

Abrazija –korozija (Abrasion-corrosion)

Sinergijski proces u kome se abrazivno habanje i korozija zbog međusobnog uticaja ubrzano razvijaju.

Primer korozije koja utiče na razvoj abrazionog habanja

Abrazivnost (Abrasively)

Sposobnost materijala ili supstanci da izazivaju abrazivno habanje (ASTM)

Abrazivni tribometar (Abrasive tribometer)

Uredaj za merenje otpornosti materijala na abrazivno habanje

Rotacioni abrazioni tribometar

AC test (AC Fine Test Dust (ACFTD))

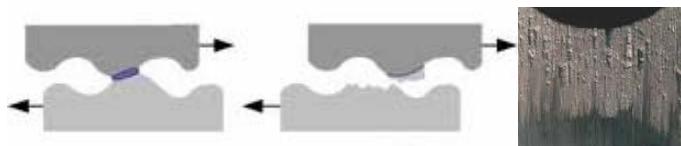
Test koji se koristi za ocenu filtera i osjetljivosti nečistoća u svim vrstama triboloških mehanizama

Adhezija (Adhesion)

Pojava friкционih veza (zavaranih spojeva) u zoni kontakta dva čvrsta tela pod dejstvom spoljašnjeg opterećenja..

Adhezivno habanje (Adhesive wear)

Habanje koje nastaje zbog raskida frikcionih veza u zoni kontakta čvrstih tela i prenosa materijala sa jedne na drugu površinu i okolinu.

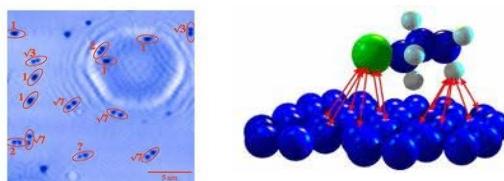
Proces adhezivnog habanja i posledice na kontaktnoj površini

Adhezivna komponenta sile trenja (Adhesive friction force)

Komponenta sile trenja koja predstavlja otpor raskidanju frikcionih veza nastalih u zoni kontakta pri kretanju jednog čvrstog tela po drugom.

Adsorbcija (Adsorption)

Adhezija molekula gasova, tečnosti ili rastvorenih supstanci za površine čvrstih tela. Posledica je visoka koncentracija molekul na kontaktnim površinama.

Adsorbovana površina Al Proces adsorpcije

Aditiv (Additive)

Materijal koji se dodaje mazivima da bi se dobile nove ili poboljšali postojeće osobine. Aditivima se obično menjaju antikoroziona, antihabajuća i antioksidaciona svojstva maziva ali, i druge njihove osobine.

Aditivski nivo (Additive Level)

Ukupan sadržaj svih aditiva u mazivu izražen u procentima od ukupne mase ili zapremine maziva.

Aditivska stabilnost (Additive stability)

Sposobnost aditiva da se u fluidu suprostavi promenama njihovih svojstava za vreme skladištenja i upotrebe

Adsorbciona filtracija (Adsorptive Filtration)

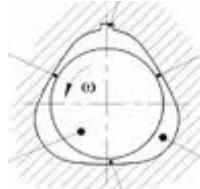
Privlačenje i zadržavanje čestica u filteru dejstvom elektrostatičkih sila ili privlačenjem molekula čestica i filtera

Aerodinamičko podmazivanje (Aerodynamics lubricant)

Gasodinamičko podmazivanje gde se kao gasovito mazivo koristi vazduh

Aerodinamički klizni ležaj (Aerodynamic plain bearing)

Klizni ležaj koji radi u uslovima aerodinamičkog podmazivanja.

Aerostatičko podmazivanje (Aerostatics lubrication)

Gasostatičko podmazivanje gde se kao gasovito mazivo koristi vazduh

Aerostatički klizni ležaj (Aerostatics plain bearing)

Klizi ležaj koji radi u uslovima aerostatičkog podmazivanja.

Aksialni ležaj (Axial bearing)

Ležaj kod koga opterećenje deluje u pravcu ose obrtanja osovine ili vratila.

Aglomeracija (Agglomeration)

Potencijal sistema za privlačenje čestica i adheziju

AGMA

Skraćenica za Američko društvo proizvođača zupčanika (American Gear Manufacturers Associations)

AGMA brojevi za maziva (AGMA Lubricant Numbers)

AGMA specifikacija odnosi se na maziva za zupčanike. Opseg AGMA brojeva viskoznosti u skladu je sa klasifikacijom viskoznosti ISO sistema.

Alkalija (Alkali)

Koncentracija alkalnih komponenti u mazivima određena titracijom sa kiselinama

Ambijentalna temperatura (Ambient temperature)

Temperatura okoline ili atmosfere u kojoj se ostvaruje kontakt elemenata tribosistema.

Amontonovi zakoni (Amonton laws)

Dva osnovna zakona objavljen 1699.godine:

1. Veličina trenja je proporcionalna sili koja deluje normalno na površinu
2. Koeficijent trenja je nezavisan od veličine geometrijske površine dodira.

1663 - 1705

Anilinska tačka (Aniline point)

Najniža temperatura pri kojoj se ugljovodonici fluidi potpuno mešaju sa jednakom količinom anilina.

Savremeni instrument za merenje AT

Antipenušavac (Anti-foam Agent)

Aditiv koji smanjuje penušavost (pojavu pene na površinama) kod proizvoda od nafte. Posebno je neophodan u Sredstvima za hlađenje i podmazivanje.

Antikorosioni aditiv (Anticorrosion agent)

Materijal koji se dodaje mazivima radi sprečavanja, usporavanja ili ograničavanja korozije na metalnim površinama

Antioksidacioni aditiv (Antioxidant)

Materijal koji se dodaje mazivima radi povećanja njihove otpornosti na oksidaciju..

Antihabajući aditiv (Antiwear agent)

Materijal koji se dodaje mazivima radi usporavanja procesa habanja elemenata tribosistema.

Antifrikcione legure (Antifriction alloys)

Materijali sa dobrom antifrikcionim svojstvima. Koriste se kao ležišni materijali za klizne ležajeve.

Primer ležaja od antifrikcionog materijala

Apsolutna ocena filtracije (Absolute Filtration Rating)

Prečnik najveće tvrde sferne čestice koja može da prođe kroz filter pod specifičnim uslovima ispitivanja. Ovo je pokazatelj najvećeg otvora na filteru

Pokretni uređaj za ocenu filtera

Apsolutni pritisak (Absolute Pressure)

Zbir atmosferskog i izmerenog pritiska

Primer instrumenta za merenje apsolutnog pritiska

Apsorpcija (Absorption)

Asimilacija jednog materijala u drugi. Koristi se u uklanjanju određenih supstanci iz nafte.

Apsorbacioni filter (Absorbent Filter)

Filter koji nečistoće zadržava mehaničkim putem

API

Skraćenica za American Petroleum Institute – Američki institut za naftu

API/SAE

Nivo kvaliteta ulja za benzinske i dizel motore utvrđen zajednički od strane API, SAE i ASTM. Kategorija ulja često se označava sa SAE ili API/SAE.

A.P.I. stepen (API Gravity)

Gravitaciona skala formirana u A.P.I. stepenima, za izražavanje relativne gustine nekog ulja

ASME

Skraćenica za "American Society of Mechanical Engineers"
Američko društvo mašinskih inzenera

ASTM

Skraćenica za "American Society for Testing Materials."
Američko društvo za razvoj standarda u oblasti materijala i
metoda ispitivanja

B

Babit (Babbitt)

Zajednički naziv ležišnih legura građenih sa osnovom od kalaja i olova.

Baktericid (Bactericide)

Aditivi koji smanjuju i usporavaju razmnožavanje bakterija u Sredstvima za hlađenje i podmazivanje .

Barusova jednačina (Barus's equation)

Definiše vezu između veličine viskoznosti maziva i pritiska koji deluje na mazivo.

$$\eta = \eta_0 e^{Cp}$$

η - Dinamička viskoznost na pritisku p

η_0 - Dinamička viskoznost na atmosferskom pritisku

C – Piezokoefficijent viskoznosti

P – Pritisak kome je mazivo izloženo

Bazno ulje (Base Oil)

Ulje ili sintetički materijal od koga se dodavanjem aditiva proizvode tečna maziva.

Bazni broj (Base Number)

Količina kiseline, izražena kao ekvivalentni broj miligrama kalijumhidroksida po jednom gramu ulja koja je potrebna za titraciju uzorka do zadate tačke

Blending (Blending)

Proces mešanja maziva ili komponenti radi obezbeđenja boljih fizičkih i/ili hemijskih karakteristika proizvoda.

Postrojenje za mešanje maziva

Bimetal (Bimetallic material)

Materijal koji se sastoji iz dva čvrsto sjedinjena metala ili legura.

Bimetalični ležaji

Boriranje (Boronising)

Vrsta termohemijskog postupka kojim se u površinski sloj čeličnih elemenata unosi bor radi povećanja tvrdoće, otpornosti na koroziju i otpornosti na habanje na visokim temperaturama.

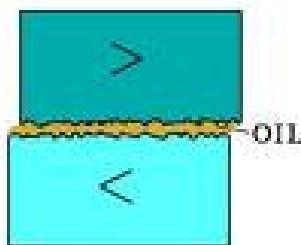
Borirana metalna površina

Brajstok (Bright Stock)

Visoko viskozno ulje dobijeno odgovarajućom rafinacijom.. Obezbeđuje uljni film dobre nosivosti, usporava pojavu "scuffing" i smanjuje potrošnju maziva

Brzina klizanja (Sliding velocity)

Razlika između tangencijalnih brzina tela u tački dodira odnosno relativna brzina u zoni kontakta elemenata tribosistema.

Klizanje jednog elementa po drugom brzinama različitog smera..

Brzina rezanja (Cutting speed)

Brzina prodiranja reznog elementa alata u materijal predmeta obrade. Meri se u m/s i m/min.

Primer obrade na strugu

Bušenje (Drilling)

Vrsta obrade kojom se vrši izrada otvora u punom materijalu.

Brušenje (Grinding)

Vrsta završne obrade predmeta od metalnih materijala.

Osnovne operacije u obradi brušenjem

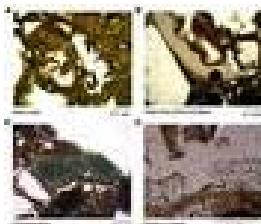
BTU

British Thermal Unit. Količina toplote potrebna da se podigne temperature jedne funte vode za jedan stepen Fahrenheit

C

Cementacija (Cementation)

Vrsta tribohemijskog postupka kojim se ugljenik unosi u površinski sloj čeličnih elemenata radi povećanja njegove tvrdoće i otpornosti na habanje. Tvrdoća cementiranih površina kreće se od 60HRC do 64HRC.

Centipoaz (Centipoise)

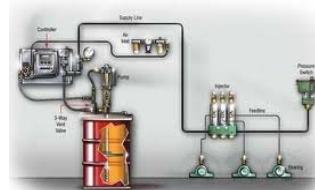
Stara jedinica za izražavanje dinamičke viskoznosti.
Zamenjena je miliPaskal sekundom (mPs)

Centistoks (Centistoke)

Stara jedinica za izražavanje kinematske viskoznosti.. Nova jedinica je mm²/s i brojno je jednaka cSt

Centralno podmazivanje (Centralized Lubrication)

Sistem podmazivanja kojim se mazivo dovodi na više mesta podmazivanja sa jednom pompom iz jednog rezervoara maziva.

Centrifugalni separator (Centrifugal Separator)

Uredaj za izdvajane komponenti veće specifične težine iz tečnih mešavina

Cirkulaciono podmazivanje (Circulating lubrication)

Sistem podmazivanja u kome pumpa kontinualno snabdeva uljem mesta podmazivanja a zatim ga vraća u rezervoar radi ponovne upotrebe. Prema potrebi u ovom sistemu ulje se pri povratku u rezervoar hlađi i prečišćava i ponovo koristi.

Cirkulacioni system (Circulating System)

Sistem za podmazivanje u kome se kružnim tokom ulje iz rezervoara dovodi na delove koji se podmazuju i onda vraća u rezervoar

Cilindarsko ulje (Cylinder oil)

Ulje za podmazivanje velike viskoznosti i temperature paljenja. Koristi se za podmazivanje brodskih dizel motora i nekih tipova klipnih motora u teretnim vozilima.

Cijanizacija (Cyanization)

Vrsta tribohemiskog postupka kojim se ugljenik i azot unose u površinski sloj čeličnih elemenata radi povećanja njihove tvrdoće i otpornosti na habanje. Tvrdoća cijaniziranih površina kreće se od 63HRc do 65HRc.

Ciklus podmazivanja (Lubrication cycle)

Vremenski period rada tribosistema (zupčasti prenosnici, ležajevi i sl) posle koga se vrši podmazivanje dodatnom količinom maziva

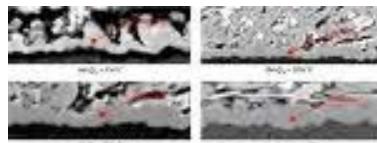
D

Defekt (Breakdown)

Promena oblika i dimenzija kontaktnih površina nastale kao posledica razvoja triboloških i drugih procesa u toku trajanja eksploatacije tribosistema.

Defektni sloj (Defective layer)

Površinski sloj materijala u kome su nastale strukturne i druge promene na metalnim elementima nastale u procesu obrade ili u toku eksploatacije

Defektoskopija (Defectoscopy)

Skup metoda kojima se utvrđuju defekti u materijalima bez njihovog razaranja. Poznate su akustična defektoskopija, gasna defektoskopija, infracrvena defektoskopija, magnetna defektoskopija, ultrazvučna defektoskopija i dr.

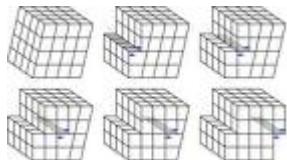
Primer mernog instrumenta

Deformabilnost (Deformability)

Sposobnost tela da menja svoj oblik pod dejstvom spoljašnjeg opterećenja. Deformabilnost se meri veličinom deformacije i odnosi se na uslove pod kojima se deformacija izvodi (temperatura, veličina sile, kovanje, istiskivanje, savijanje i sl.).

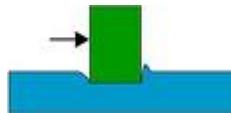
Deformacija (Deformation)

Promena oblika i dimenzije tela bez promene njegove mase. Deformacija može biti plastična , elastična ili elasto-plastična u zavisnosti od uslova pod kojima se izvodi.

Deformaciona komponenta sile trenja (Deformation component of friction force)

Deo sile trenja koji predstavlja otpor kretanju vrhova neravnina tela veće tvrdoće kroz kontaktni sloj tela manje tvrdoće.

Deformaciona teorija trenja (Deformation theory of friction)

Teorija trenja koja proces trenja razmatra kao deformaciju materijala u kontaktnom sloju tela manje tvrdoće. Deformacija se javlja kao posledica kretanja vrhova neravnina tela veće tvrdoće kroz kontaktne sloje materijala manje tvrdoće.

Deformaciono otvrdnjavanje (Deformation hardness)

Promena tvrdoće kontaktnih slojeva elemenata tribosistema nastala kao posledica trenja i habanja u zoni kontakta.

Promena tvrdoće može da bude do 15% a debljina otvrdnutog sloja zavisi od uslova pod kojima se kontakt ostvaruje, brzine klizanja, spoljašnjeg opterećenja, vrste materijala elemenata tribosistema i dr)

Rockwell instrument za merenje tvrdoće

Dekoncentracija naprezanja (Deconcentration stress)

Smanjenje i preraspodela napona u kontaktnom sloju elemenata tribosistema kao posledica nanošenja graničnog sloja maziva.

Dekompozicija sistema (decomposition of the system)

Podela složenih sistema na podsisteme i elemente radi utvrđivanja njihovih osobina. Koristi se pri analizi sistema u tribotehnici

Degradijacija (Degradation)

Progresivna oštećenja mašina ili maziva

Dehidrator (Dehydrator)

Uredaj za uklanjanje vode iz sistema koji sadrže druge fluide.

Vakumski dehidrator ulja

Desorbcija (Desorption)

Proces suprotan adsorpciji. Pri zagrevanju površina na kojima se nalaze adsorbovani molekuli dolazi do raskidanja njihove veze sa osnovnim materijalom. Ovaj proces se često koristi kod filtracije radi izdvajanja nataloženog materijala na filterima.

Destilacija (Distillation)

Proces izdvajanja komponenti iz mešavina zagrevanjem do odgovarajuće temperature.

Destrukcija (Destruction)

Promena strukture materijala pod dejstvom spoljašnjeg opterećenja i temperature. Destrukcijom maziva formiraju se kratki nizovi molekula čime se menjaju njihova podmazujuća svojstva.

Deterdžent (Detergent)

Površinski aktivni aditivi koji se dodaju tečnim mazivima radi sprečavanja taloženja čvrstih čestica

Deterdžentno ulje (Detergent Oil)

Ulje za podmazivanje sa disperzionim svojstvom i sposobnošću da održava u suspenziji kako proekte degradacije ulja tako i kontaminante. Ovo svojstvo posledica je sadržaja odgovarajućih aditiva. Koristi se primarno u motorima sa unutrašnjim sagorevanjem.

Dijagnostika (Diagnostic)

Skup teorijskih i eksperimentalnih metoda za utvrđivanje stanja merenjem odgovarajućih parametara.

Dijagnostički parametri tribosistema su sila trenja, linijski, površinski, zapreminski i maseni parametar habanja, temperatura zone kontakta, vibracije i dr.

Dilatacja (Dilation)

Promena dimenzije čvrstog tela pod dejstvom toplote. Poznavanje ove osobine materijala neophodno je pri formiranju višeslojnih tribomaterijala.

Dinamički viskozitet (Dynamic viscosity)

Odnos između smičućeg napona i gradijenta brzine kojim se definiše veličina unutrašnjeg otpora pri strujanju fluida.

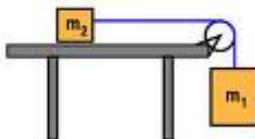
Jedinice su paskal sekunda (Pa.s) i miliPaskal sekunda (mPa.s)

Dinamički koeficijent trenja (Dynamic friction coefficient)

Trenutna vrednost koeficijenta trenja izmerena na tribometru.

Dinamički koeficijent trenja menja se sa vremenom trajanja kontakta zbog promena strukture i tvrdoće materijala u kontaktnim slojevima, promene pohabanosti elemenata u kontaktu i sl.

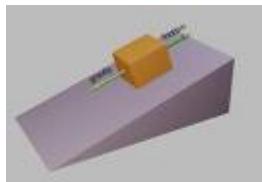
Dinamičko opterećenje (Dynamic load)

Opterećenje elemenata mehaničkih sistema koje u određenim vremenskim periodima menja velчинu, pravac i smer.

Dinamičko trenje (*Dynamic friction*)

Trenje u zoni kontakta dva tela koje nastaje pri njihovom relativnom kretanju

Dinamometrija (*Dynamometri*)

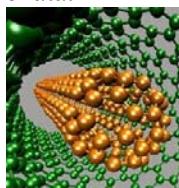
Skup eksperimentalnih metoda kojima se mere sile u mehaničkim sistemima svih vrsta.

Digitalni dinamometar

Disipacija energije (*Energy dissipation*)

Proces gubitka energije u mehaničkim sistemima. Disipacija energije u tribosistemima posledica je pojave trenja u zonama kontakta njihovih elemenata.

Ugljenični nanotube ležaj

Disocijacija (Dissociation)

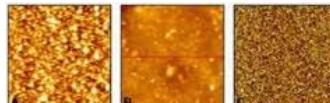
Razlaganje složenih molekula na prostije molekule, atomske grupe ili jone i atome.

Disperzioni aditivi (Dispersion additives)

Površinski aktivni aditivi koji omogućavaju disperziju nerastvorljivih čestica u tečnim mazivima i pri niskim temperaturama. Dodavanjem disperzionih aditiva tečnim mazivima povećava se njihov stabilnost.

Dopunski parametri hrapavosti (Additional parameters of roughness)

Parametri kojima se bliže definiše mikrogeometrija površina. Osnovni dopunski parametri hrapavosti su kriva nosivosti profila površine, rastojanje gornje ekvidistantne linije profila površine od srednje linje, radijus vrha neravnina, ugao nagiba neravnina i kompleksan parametar hrapavosti.

Primeri hrapavih površina

Dvolinijski sistem podmazivanja (Two-line lubrication system)

Centralni sistem podmazivanja u kome su pumpa i razvodnik povezani sa dva paralelna cevovoda radi podmazivanja većeg broja tribosistema.

Primer dvolinijskog sistema za podmazivanje

E

Elastohidrodinamičko podmazivanje (Elastohydrodynamic Lubrication)

Vrsta podmazivanja kod koga su veličina trenja i debljina sloja maziva između tela u kontaktu i relativnom kretanju određene elastičnim svojstvima materijala i reološkim svojstvima maziva.

Elastomer (Elastomer)

Prirodni i sintetički materijali kao što su guma i polimeri sa elastičnim svojstvima. Koriste se za izradu zaptivki, creva i drugih proizvoda

Elastičnost (Elasticity)

Svojstvo materijala da se posle deformacije (izduženja, sabijanja, savijanja i sl) vrati u prvobitni oblik.

Elektrolitska korozija (Electrolytic corrosion)

Korozija koja se na metalnim površinama javlja kao posledica dejstva elektrolita.

Elektrostatički separator (Electrostatic separator)

Separator koji uklanja nečistoće iz dialektričkih fluida dejstvom električne struje

Ekscentricitet (Eccentricity)

Radijalno odstupanje ose vratila (rukavca, osovine) od ose ležaja.

Eliptični ležaj (Elliptic bearing)

Radijalni klizni ležaj kod koga kontura poprečnog preseka odstupa od kruga. Presek ima dva proširenja tako da se njegov oblik približava elipsi.

Emisioni spektrometar (Emission Spectrometer)

Merni instrument za identifikaciju sadržaja metala u mazivima.

Emulgator (Emulsifier)

Aditiv za poboljšanje stabilnosti emulzija i povećanje njihove sposobnosti kvašenja metalnih površina..Osnovni zadatak ovog aditiva je da smanji površinski napon između ulja i vode.

Emulzija (Emulsion)

Mešavina ulja i vode mlečnog ili tamnog izgleda. Emulzije mogu nastati mešanjem ulja i vode ili vode i ulja. U prvom slučaju voda je osnovna faza, a u drugom to je ulje.

Emulzivnost (Emulsibility)

Sposobnost nerastvorljivih fluida u vodi da sa vodom formiraju emulzije.

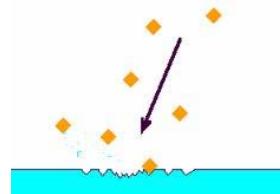
Erozija (Erosion)

Tribološki proces koji nastaje kao rezultat mehaničke interakcije površina čvrstih tela i fluida.

Eroziono habanje (Erosion wear)

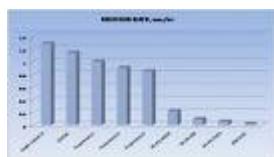
Proces gubitka materijala sa površina čvrstih tela izloženih eroziji bilo koje vrste. Količina produkata habanja zavisi od vremena trajanja erozije.

Erozija gasom ili fluidom

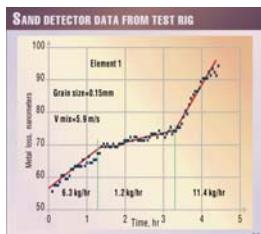
Eroziona stopa (erosion rate)

Količina materijala koja u jedinici vremena odlazi sa površine čvrstog tela izložene eroziji bilo koje vrste. Eroziona stopa predstavlja nagib tangente u bilo kojoj tački erozione krive.

Eroziona kriva (Erosion curve)

Grafički prikaz procesa erozionog habanja sa vremenom trajanja erozije. Proces erozionog habanja ne odvija se nikad po pravoj liniji jer su erozione stope u svakom trenutku različite

EP maziva (EP lubricants)

Maziva sa EP aditivima namenjena podmazivanju u uslovima visokih kontaktnih pritisaka i/ili pri visokim temperaturama u zoni kontakta.

EP aditiv (EP additive)

Aditiv koji se dodaje mazivima radi smanjenja trenja i habanja u zoni kontakta kliznih metalnih parova u uslovima kontakta koje karakterišu visoki pritisci i/ili visoke temperature.

F

Faktor habanja (wear factor)

Odnos između intenziteta habanja i pritiska u zoni kontakta odnosno normalnog opterećenja.

$$k = \frac{I_h}{P} \left[\frac{m^2}{N} \right]$$

I_h - Intenzitet habanja meren zapreminom pohabanog materijala po dužnom metru klizanja

P- pritisak u zoni kontakta u N/m^2

FEA

Skraćenica od engleskih reči Failure Effects Analysis (Analiza posledica otkaza). Koristi se u analizi posledica otkaza u mehaničkim sistemima

Ferografija (Ferrography)

Postupak ocenjivanja (merenja) sadržaja metalnih čestica koje se kao produkti habanja ili na drugi način nalaze u mazivu ili hidrauličnim tečnostima.

Fizička parna depozicija (PVD)

Postupak formiranja prevlaka fizičkom depozicijom u parnom stanju (PVD - Phisical Vapor Deposition).

Postupak se izvodi prevođenjem materijala u parno stanje, transportom do površine tela na kome se prevlaka nanosi i deponovanjem materijala prevlake na izabranu površinu

Fiber maziva mast (Fiber grease)

Maziva mast izrazito vlaknaste strukture

Film maziva-snaga (Film strength)

Osobina maziva koja štiti metalne kontaktne površine od pojave scufing-a i scoring-a

Filter (Filter)

Uređaji ili porozni materijali koji se koriste za uklanjanje produkata habanja i drugih nečistoća iz mazivih ulja i drugih fluida.

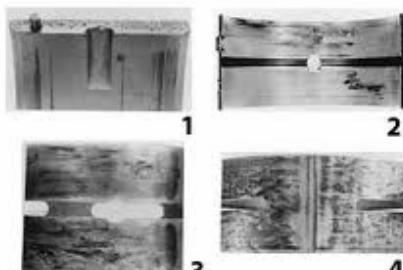

Filtracija (Filtration)

Fizički ili mehanički proces izdvajanja nerastvorljivih čestica materijala iz mazivih ulja i drugih fluida.

Fretting (Fretting)

Proces habanja koji se javlja u zoni kontakta dva tela koja se oscilatorno kreću sa malim amplitudama.

Fretting korozija (Fretting corrosion)

Fretting habanje kod koga korozija ima osnovni uticaj na razvoj procesa.

U zoni kontakta formiraju se jamice ispunjene oksidom koji posle odvajanja deluje kao abrazivne čestice.

Frikcioni materijali (Friction materials)

Materijali koji se koriste za izradu elemenata frikcionih mehanizama (spojnice, kočnice, frikcionii prenosnici i dr.)

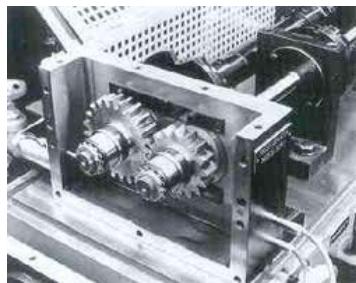

Primeri elemenata izrađenihod frikcionih materijala

FZG uređaj (FZG equipment)

Uređaj za ispitivanje triboloških karakteristika maziva koja se koriste za podmazivanje zupčastih prenosnika .

Uređaj i metoda su standardizovani.

FZG mašina za testiranje mazivih ulja

G

Galing (Galling)

Oštećenje kontaktnih površina koje se javlja pri visokim kontaktnim pritiscima. Vrsta habanja kontaktnih površina (zupčanici, ležaji) koje karakteriše pojava čupanja ili kidanja materijala na makro nivou

Gasni ležaj (Gas bearing)

Klizni ležaj kod koga se za podmazivanje koristi gasovito mazivo

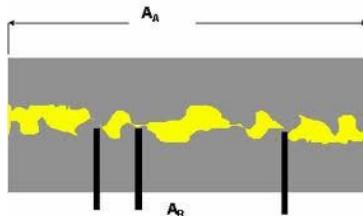

Gasovito mazivo (Gas lubricant)

Gas koji se koristi za podmazivanje kliznih ležaja. Najčešće su u upotrebi vazduh, helijum i azot

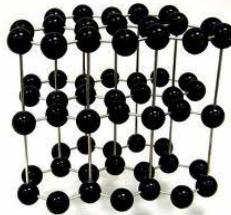
Geometrijska površina kontakta (Apparent area of contact)

Nominalna površina kontakta određena dužinom i širinom površine tela u kontaktu. Stvarna (realna) površina kontakta je znatno manja i zavisi od hrapavosti obe površine u kontaktu.

Grafit (Graphite)

Kristalni oblik ugljenika laminarne strukture prirodnog ili sintetičkog porekla. Koristi se kao mazivo.

Gravimetrijska analiza (Gravimetric Analysis)

Metoda određivanja sadržaja čvrstih čestica u tečnostima merenih u miligramma po litru.

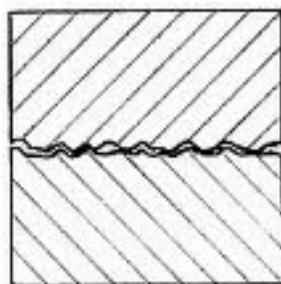
Gravitaciona separacija (Gravity Separation)

Razdvajanje komponenti iz smeše metodom gravitacije.
Zasniva se na postojanju razlika u njihovim specifičnim težinama.

Granično podmazivanje (Boundary lubrication)

Vrsta podmazivanja zone kontakta tribosistema kojim se dodirne površine samo delimično razdvajaju slojem maziva.

Grebanje Skrečing (Scratching)

Habanje kontaktnih površina elemenata tribosistema koje nastaje kao posledica delovanja vrhova neravnina i abrazivnih čestica na kontaktni sloj tela manje tvrdoće.

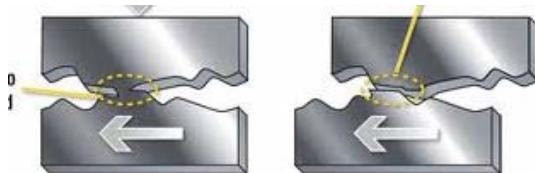
Habanje se javlja u obliku finih ogrebotina u pravcu klizanja.

H

Habanje (Wear)

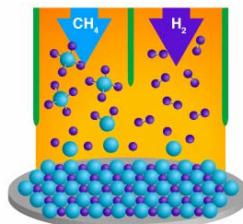
Progresivni gubitak materijala sa kontaktnih površina elemenata tribosistema pri njihovom relativnom kretanju.

Habanje je osnovni uzrok oštećenja elemenata tribosistema i pojave otkaza za vreme njihove eksploracije.

Hemijska parna depozicija (Chemical Vapor Deposition-CVD)

Hemijski postupak deponovanja metala, legura ili poluprovodnika na površine čvrstih tela .

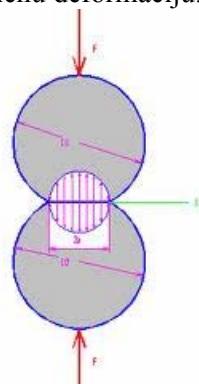

Hertz – ova kontaktna površina (Hertzian contact area)

Geometrijska (nominalna) površina kontakta dva čvrsta tela koja se koristi u Hertz-ovoj jednačini za proračun elastičnih deformacija.

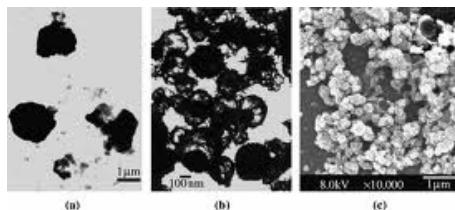
Hertz-ov kontaktni pritisak (Hertzian contact pressure)

Veličina kontaktnog pritiska na nekoj specifičnoj lokaciji Hertz-ove kontaktne površine izračunatog korišćenjem Hertz-ove jednačine za elastičnu deformaciju.

Hemijska adsorpcija (Chemical adsorption)

Adsorpcija kod koje se molekuli nekog elementa (aditiva u mazivima, na primer) vezuju za metalnu površinu hemijskom reakcijom.

Hemijska stabilnost maziva (Chemical oil stability)

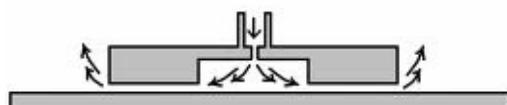
Otpornost maziva na oksidaciju koja se javlja posle dužeg vremena korišćenja maziva, posebno ako su izložena visokim temperaturama u prisustvu vazduha.

Hemijska svojstva maziva (Chemical properties of lubricants)

Osnovna svojstva tečnih i polutečnih maziva su hemijska i termička stabilnost, korozivnost, sadržaj pepela i koksa i kiselinski broj.

Hidrostatičko podmazivanje (Hydrostatic Lubrication)

Podmazivanje pri kome se mazivo dovodi u zonu kontakta pod pritiskom dovoljnim da razdvoji dodirne površine u svim uslovima rada tribosistema.

Hidrostatički klizni ležaj (Hydrostatic bearing)

Klizni ležaj konstruisan da radi u uslovima hidrostatičkog podmazivanja.

Hibridni ležaj (Hybrid Bearing)

Ležajevi koji se sastoje iz metalnih prstenova i keramičkih kuglica.

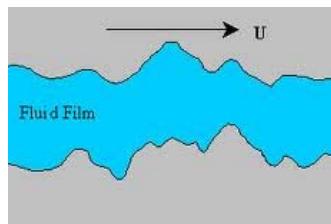

Hidraulična tečnost (Hydraulic fluid)

Tečnost koja se koristi u hidrauličnim sistemima za prenos snage i kretanja. Kao hidraulične tečnosti koriste se tečna maziva, voda i emulzije.

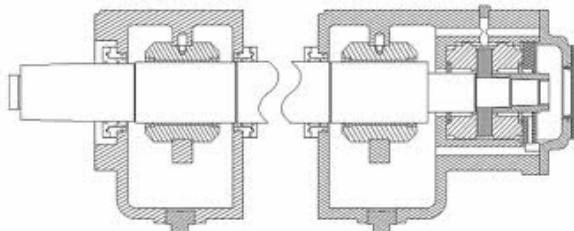
Hidrodinamičko podmazivanje (Hydrodynamic lubrication)

Vrsta podmazivanja kod koga oblik i relativno kretanje kontaktnih površina omogućavaju formiranje sloja maziva sa dovoljnim pritiskom da ih potpuno razdvoji.

Hidrodinamički ležaj (Hydrodynamic bearing)

Klizni ležaj konstruisan da radi u uslovima hidrodinamičkog podmazivanja.

Primer kliznog ležaja sa hidrodinamičkim podmazivanjem

Holm-Arčardova jednačina (Holm Archard equation)

Jednačina za izračunavanje zapremine pohabanog materijala u uslovima klizanja bez i sa graničnim podmazivanjem zone kontakta tribosistema.

$$V = \frac{k * F * s}{3 * Re}$$

k - koeficijent habanja

F - Normalno opterećenje

s - pređeni put.

Re - napon tečenja mekšeg materijala u dodiru.

Hrapavosti površina (Roughness surface)

Skup neravnina koje obrazuju reljef površine odabране i posmatrane dužine, pri čemu se ne uzimaju u obzir greške oblika i valovitost.

Veličina hrapavosti površine ocenjuje se sa više parametara među kojima se najčešće koriste srednje aritmetičko

odstupanje profila, srednja visina neravnina merena u 10 tačaka, najveća visina neravnina i procenat nošenja profila.

Hromatografija (Chromatography)

Postupak razdvajanja komponenti u materijalu zasnovan na selektivnoj apsorpciji.

Hromiranje (Treatment with chromium)

Obogaćivanje površinskog sloja materijala hromom termohemijskim postupkom. Hromiranjem se povećavaju tvrdoća i otpornost na habanje kontaktnih površina.

I

IAE test (IAE gear test)

Uredaj za ispitivanje funkcionalnih karakteristika ulja za podmazivanje zupčastih prenosnika standardizovan u velikoj Britaniji.

Igličasti ležaj (Needle bearing)

Kotrljajni ležaj u kome su površine u relativnom kretanju razdvojene valjcima kod kojih je odnos dužine i prečnika jednak ili veći od pet.

Primeri igličastih ležaja

Indeks plastičnosti (Plasticity index)

Kriterijum za ocenu pojave elastičnih ili plastičnih deformacija u zoni kontakta.

$$\Psi = \frac{E}{HB} * \left[\frac{\sigma}{r} \right]^{1/2}$$

E - Modul elastičnosti

HB - Tvrdoća materijala

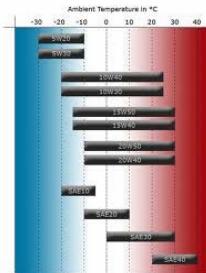
σ - Srednje odstupanje visine neravnina
na kontaktnoj površini

r - Srednja vrednost radijusa vrhova neravnina

Kada je vrednost plastičnih indeksa manja od 0,6 kontakt je pri svim opterećenjima elastičan. Ako je plastični indeks veći od jedan u zoni kontakta javljaju se plastične deformacije.

Indeks viskoziteta (Viscosity index)

Uobičajena mera promene viskoziteta fluida sa promenom temperature. Veći indeks viskoziteta odgovara manjem uticaju temperature na promenu viskoziteta.

Industrijska maziva (industrial lubricant)

Maziva ulja i masti koji se koriste za podmazivanje tribosistema u mašinama, turbinama i kompresorima.

Inhibitor (Inhibitor)

Materijal koji sprečava ili usporava hemijske reakcije kao što su korozija ili oksidacija.

Inkubacioni period (Incubation period)

Prva faza procesa erozije u kojoj je pojava habanja površina zanemarljive veličine u poređenju sa veličinom habanja posle dužeg vremena trajanja erozije.

Infracrvena spektroskopija (Infrared Spectroscopy)

Analitička metoda za određivanje karakteristika korišćenih tečnih maziva nastalih usled degradacije i kontaminacije.

Inicijalni piting (Initiation pitting)

Habanje koje nastaje u prvoj fazi rada tribosistema kao posledica površinskog zamora materijala. Pojavljuje se veoma često u fazi uhodavanja zupčastih parova.

Intenzitet habanja (Wear intensity)

Odnos veličine habanja i puta klizanja ili izvršenog rada.

Veličina habanja može se izraziti jedinicama za merenje dužine, površine, zapremine i mase.

Linijski intenzitet habanja

$$I_l = \frac{\Delta h}{S}$$

Površinski intenzitet habanja

$$I_A = \frac{\Delta A}{S}$$

Zapreminske intenzitet habanja

$$I_V = \frac{\Delta V}{S}$$

Gravimetrijski ili maseni intenzitet habanja

$$I_m = \frac{\Delta m}{S}$$

Energetski intenzitet habanja

$$I_E = \frac{\Delta V}{F_t * S}$$

Δh , Δm , ΔA i ΔV su promene elementa tribosistema nastale na putu klizanja S.

F_t – sila trenja.

Isparljivost ulja (Volatility oil)

Količina ulja koja ispari u određenom vremenskom intervalu (NOAK test)

ISO

Međunarodna organizacija za standardizaciju

ISO gradacija viskoziteta (ISO viscosity grade)

Broj koji ukazuje na nominalnu viskoznost industrijskih ulja na 40°C (104°F).

Izjedanje (Scuffing)

Oblik habanja elemenata tribosistema koji nastaje u uslovima kontakta sa lošim podmazivanjem. Posledice su velike promene na kontaktnim površinama (pojava riseva, plastičnih deformacija, prenos materijala i sl.)

Primer ove vrste habanja

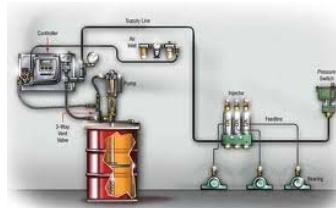
J

JAST

Japansko društvo za tribologiju

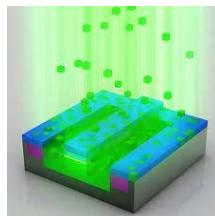
Jednolinijski sistem za podmazivanje (Single line lubrication system)

Sistem centralnog podmazivanja sastavljen od jednolinijskog razvodnika i cevne instalacije. Kao maziva koriste se ulja i masti.

Jonska implantacija (Ion implantation)

Proces izmene karakteristika materijala u površinskom sloju bombardovanjem jonima velike energije.

Rezultat bombardovanja je izmena strukture i/ili hemijskog sastava površinskog sloja.

K

Kapilarni viskozimetar (Capillary viscometer)

Merni instrument za određivanje viskoznosti fluida zasnovan na merenju vremena proticanja određene količine fluida kroz kapilarnu cev pri poznatom gradijentu pritiska.

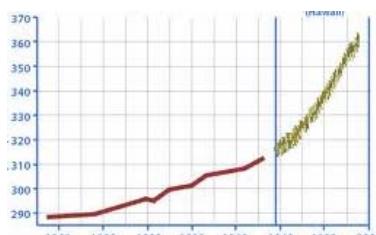
Primer kapilarnog viskozimetra

Katastrofalni period kontakta (Catastrophic period of contact)

Vremenski interval u kome se u zoni kontakta javlja katastrofalno habanje.

Katastrofalno habanje (Catastrophic wear)

Treća faza procesa habanja u kojoj se intenzitet habanja elemenata sistema naglo povećava sa vremenom trajanja kontakta

Eksperimentalna kriva habanja

Kavitacija (Cavitation)

Proces formiranja slobodnih mehura gasa ili pare tečnosti na površini čvrstog tela pri njegovom kretanju u fluidu.
Razlikuje se gasna i parna kavitacija.

Kavitationsna erozija (Cavitation erosion)

Progresivni gubitak materijala sa površine čvrstog tela kao posledice pojave kavitacije.

Habanje kao posledica kavitationsne erozije

Kavitationsni oblak (Cavitation cloud)

Skup mehurića nastalih kavitacijom prečnika manjeg od 1mm. Površina oštećena kavitacijom obično je prekrivena kavitationsnim oblakom.

Kavitacioni broj (Cavitation erosion number)

Bezdimenzionalni broj koji ukazuje na tendenciju pojave kavitacije u struji fluida. Računa se po obrascu:

$$s = \frac{(P_o - P_v)2}{\rho * V_o^2}$$

P_o - pritisak pare

P_v - Statički pritisak u struji fluida

V_o - Brzina tečenja fluida

ρ - Gustina fluida

Kavez ležaja (Bearing cage)

Deo ležaja koji delimično obuhvata kotrljajna tela i ima zadatak da ih zadrži u ležaju i održi odgovarajuće rastojanje među njima.

Kavitacioni tunel (Cavitation tunnel)

Uredaj za ispitivanje pojave kavitacije. Sastoji se od cevi ili tunela kroz koji se pumpom gura tečnost. Na mestu suženja cevi ili na postavljenoj prepreći posmatra se pojava kavitacije.

Kavitacioni erozioni test(Cavitation erosion test)

Metoda ispitivanja u kojoj se površina čvrstog tela izlaže kavitacionom udaru pod specifičnim ponovljivim uslovima.

Kavitacioni erozioni tester

Kinematska viskoznost (Kinematic viscosity)

Kinematska viskoznost određena je odnosom dinamičke viskoznosti i gustine fluida

$$\nu = \frac{\eta}{\rho}$$

η – Dinamička viskoznost

ρ – Gustina viskoznog fluida za date vrednosti temperature i pritiska

Kinematski par (Kinematic pair)

Sistem od dva čvrsta tela u međusobnom delovanju i relativnom kretanju. Svaki mehanizam sadrži jedan ili više kinematskih parova.

Primer kinematskog para

Kiselinski broj (Acid number)

Količina baze izražena u miligramima kalijum hidroksida potrebna da se neutralizuje kiselinski sadržaj u jednom gramu uzorka.

Instrument za merenje kiselinskog broja

Kiselinski mulj (Acid sludge)

Mulj koji ostaje posle tretiranja naftnih ulja sumpornom kiselinom radi uklanjanja nečistoća. Mul je crne boje, viskozan sa sadržajem potrošene kiseline i nečistoća.

Kiselinski mulj

Kiselost maziva (Acidity lubricant)

Kiselost maziva određena je sadržajem kiseline čija se količina definiše kiselinskim brojem. Sadržaj kiseline može ali ne mora da značajnije utiče na ponašanje maziva u eksploataciji.

Klizanje (Slide)

Relativno kretanje dva čvrsta tela u dodiru sa brzinama različite veličine istog ili suprotnog smera.

Klizna površina (Slide surface)

Geometrijska površina dodira dva čvrsta tela koja se relativno kreću jedan po drugom.

Primer kliznih površina

Klizni ležaj (Plain bearing)

Ležaj u kome se u zoni kontakta elemenata u dodiru pri relativnom kretanju javlja samo trenje klizanja.

Klizni ležaj može biti radijalan, aksijalan i radijalno aksijalan.

Klizni ležaj-čaura (Plain bearing bush)

Jednodelni klizni ležaj koji u potpunosti obuhvata rukavac.

Koefficijent habanja (Wear coefficient)

Bezdimenzionalni broj koji predstavlja odnos mase pohabanog materijala i utrošenog rada na ostvarivanju kontakta

$$K = \frac{V * H}{F * S}$$

V - Zajedno srednja vrijednost
H - Tvrdoća mekšeg materijala

F - Sila trenja

S - Put trenja

Koefficijent Poisson-a (Poisson coefficient)

Odnos absolutnih vrednosti poprečne i uzdužne deformacije materijala pri jednoosnom naprezanju. Ovaj koeficijent karakteriše elastična svojstva materijala.

Koefficijent trenja (Friction coefficient)

Bezdimenzionalni broj koji predstavlja odnos sile trenja i normalne komponente spoljašnjeg opterećenja zone kontakta

$$\mu = \frac{F_N}{F_T}$$

Koksni ostatak (Coke residue)

Ostatak koji se formira za vreme pirolize mazivnih ulja izvršene pod standardnim uslovima.

Kombinovano trenje (Combinational friction)

Trenje u zoni kontakta tribomehaničkih sistema u kojima se istovremeno pojavljuju trenje kotrljanja i trenje klizanja. Redovna pojava kod zupčastih prenosnika.

Kompatibilnost maziva (Lubricant compatibility)

Mogućnost mešanja dva maziva bez štetnog uticaja na promenu njihovih karakteristika tokom skladištenja ili podmazivanja.

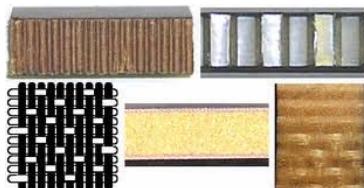
Kompleksna mast (Complex grease)

Maziva mast kod koje se kao ugušivač koristi kompleksni sapun.

Kompozitni materijal (Composite material)

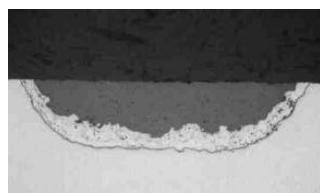
Materijal dobijen mešanjem dva ili više komponentnih materijala koji u novom kompozitnom materijalu zadržavaju svoje osobine. Svojstva kompozitnog materijala dobijaju se prostim sabiranjem osobina komponentnih materijala ili njihovim pojačavanjem.

Prema tipu matrice razlikuju se keramički, metalni i polimorfni kompozitni materijali, a prema tipu armature na disperziono ojačani i armirani.

Kompozitne prevlake (Composite coatings)

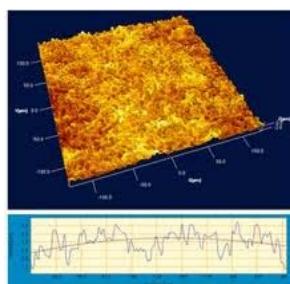
Višefazne prevlake u kojima svaka faza ispunjava određenu funkciju. Sa tribološkog aspekta najbolje su kompozitne prevlake otporne na sve vrste habanja.

Primer keramičke prevlake

Kontaktna površina (Contact surface)

Površina dodira dva čvrsta tela. Razlikuju se geometrijska , konturna i stvarna površina kontakta.

Kontaktni pritisak (Contact pressure)

Odnos normalne komponente spoljašnjeg opterećenja i kontaktne (geometrijske ili nominalne) površine. Razlikuju se nominalni, konturni i realni kontaktni pritisak

Konturni pritisak (Contour pressure)

Odnos normalne komponente spoljašnjeg opterećenja i konturne površine kontakta.

Konturna površina kontakta (Contour contact surface)

Zbir dodirnih površina ostvarenih po valovima kontaktne površine.

Konzistencija (Consistency)

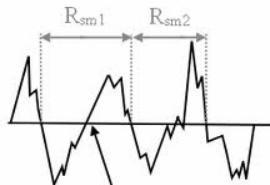
Osobina mazivih masti koja određuje njihovu mekoću ili tvrdoću. Predstavlja otpor deformaciji mazive masti koja nastaje pod dejstvom spoljašnjeg opterećenja.

Merenje konzistencije masti

Korak neravnina profila (Profile asperity rate)

Srednji razmak između dva vrha efektivnog profila površine u granicama referentne dužine

Korozija (Corrosion)

Razaranje metalnih površina pod hemijskim ili elektrohemijskim dejstvom okoline.

Korozija metalnog elementa

Koroziono habanje (Corrosive wear)

Habanje koje nastaje kao posledica hemijske ili elektrohemijske reakcije metala sa okolinom.

Korozivnost maziva (Lubrication corrosion)

Osobina maziva koja određuje njegov uticaj na koroziju metalnih površina sa kojima dolazi u dodir.

Pojava korozije pod uticajem maziva

Korozivni inhibitor (Corrosion inhibitor)

Aditiv koji sprečava pojavu korozije podmazivanih metalnih površina zbog dejstva vode i drugih nečistoća u zoni kontakta.

Kotrljajni ležaj (Rolling bearing)

Ležajevi kod kojih se relativno kretanje između elemenata u kontaktu ostvaruje kotrljanjem preko kotrljajnih tela (kuglica, valjaka i iglica)

Kotrljani ležaj za traslatorno kretanje (Rolling bearing for translatory motion)

Ležajevi kod kojih se relativno translatorno kretanje ostvaruje preko kotrljajnih tela.

Kotrljajno telo (Rolling element)

Kuglice, valjci i iglice su kotrljajna tela preko kojih se ostvaruje u zoni kontakta relativno kretanje kotrljanjem.

Kotrljajno habanje (Rolling wear)

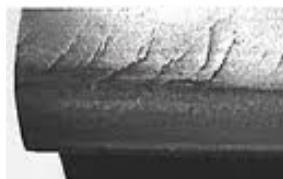
Habanje koje nastaje u zoni kontakta dva čvrsta tela u relativnom kretanju sa brzinama jednakim po veličini, pravcu i smeru.

Tribometar za merenje kotrljanog habanja

Kotrljajni kontaktni zamor (Rolling contact fatigue)

Pojava oštećenja na kontaktnoj površini triboelementa na kojoj deluje kotrljajno ponovljeno opterećenje. Oštećenje se javlja na i ispod površine u obliku naprslina koje se vremenom šire.

Kriticna temperatura (Critical temperature)

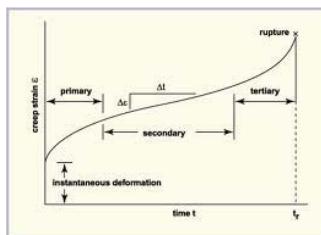
Temperatura u zoni kontakta tribosistema pri kojoj dolazi do razaranja sloja maziva. Koristi se kao mera izdržljivosti maziva pri podmazivanju kontaktnih površina.

Primer merne insrumantacije

Kriva habanja (Wear curve)

Grafički prikaz razvoja procesa habanja kritičnog elementa triba sistema za vreme trajanja kontakta. Trajanje kontakta može biti mereno vremenom, pređenim putem, brojem obrtaja ili brojem oscilacija.

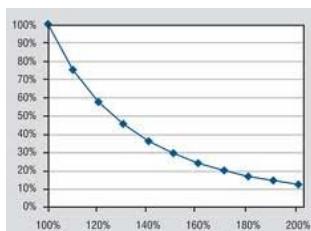

Teorijski oblik krive habanja

Kriva noseće dužine profila (Bearing area curve)

Jedan od dopunskih parametara hraptavosti površina.

Predstavlja grafičku interpretaciju zavisnosti dužine nošenja profila površine od nivoa ravni sečenja.

Kriva nosivosti profila

Krito erozionalno habanje (brittle erosion behavior)

Erozionalno habanje koje karakterišu krti lomovi na delovima površine tela izloženih udarima u procesu erozije.

Kuetovo strujanje (Couette fluid flow)

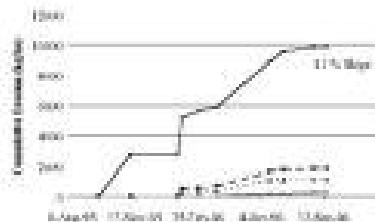
Laminarno strujanje viskozne tečnosti između paralelnih površina izazvano njihovim relativnim kretanjem.

Kumulativna erozija (Cumulative erosion)

Ukupna količina produkata habanja (erozije) nastala za vreme izlaganja površine čvrstog tela kavitaciji i udarima.

Kumulativna eroziona stopa (Cumulative erosion rate)

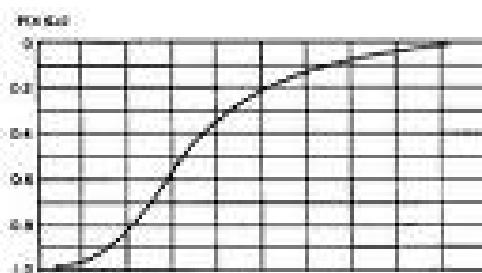
Ukupna količina produkata habanja (erozije) nastala do neke tačke erozionog testa podeljena sa vremenom trajanja testa.

Kumulativna eroziona stopa

Kumulativna eroziona kriva (Cumulative erosion-time curve)

Eksperimentalna kriva kojom je registrovan razvoj procesa erozionog habanja, nastalog kavitacijom ili udarima.

Verovatni oblik kumulativne erozione krive

L

Lako abrazivno habanje (Soft abrasive wear)

Abrazivno habanje koje nastaje kretanjem mekih abrazivnih čestica po površini materijala veće tvrdoće. Naziva se i meko abrazivno habanje.

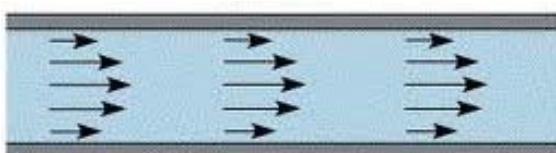
Primer mekog abraziva

Lakovi (Lacquers)

Naslage koje se javljaju u zoni kontakta tribosistema kao posledice oksidacije i ili polimerizacije maziva pod uticajem visokih temperatura. Naslage su slične lakovima, ali su veće tvrdoće.

Laminarno tečenje (Laminar flow)

Tečenje u kome se mazivo kreće između dve površine u tankim slojevima (laminatima)

Laminarne čestice (laminar particles)

Čestice (produkti habanja) nastale u zonama kontakta elemenata kotrljanih ležaja. Posledica su procesa zamornog habanja.

Lepovanje (Lapping)

Vrsta završne obrade metalnih površina

Legirana maziva (Alloyed lubricants)

Maziva sa dodatkom aditiva kojima se poboljšavaju njihove eksplotacijske karakteristike.

Ležajna bronza (Bearing bronze)

Materijal koji se koristi za izradu kliznih ležaja. Poznate su olovna, kalajna i aluminijumska bronza.

Ležajni materijali (Bearing materials)

Materijali koji se zbog svojih posebnih karakteristika (antifrikcionih i antihabajućih) koriste za izradu elemenata ležajeva.

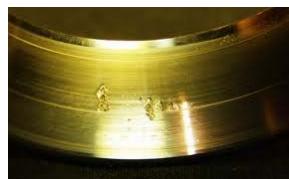
Litijumska mast (Lithium grease)

Najčešće korišćena mast za podmazivanje zasnovana na litijumskim sapunima.

Ljuspanje ili progresivni piting (Spalling)

Vrsta habanja koje karakteriše odvajanje makroskopskih čestica materijala sa kontaktnih površina elemenata tribosistema u obliku ljuspi.

Obično se javlja kod kotrljajnih ležaja i zupčanika.

M

Magnetni filter (Magnetic filter)

Filter koji u svojoj strukturi sadrži i magnet za privlačenje i zadržavanje metalnih čestica.

Magnetni element (Magnetic plug)

Deo magneta koji se stavlja u tečno mazivo radi skupljanja produkata habanja.

Magnetostriktiv kavitacioni test (Magnetostrictive cavitation test device)

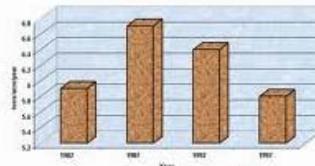
Vibracioni uređaj za kavitacione testove sa pogonom magnetostriktivnog transdusera

Magnetostruktivna ultrasonična jedinica

Maksimalna eroziona stopa (Maximum erosion rate)

U kavitacionim i erozionim testovima pojavljuju se trenutne maksimalne stope rasta (maksimalni intenzitet razvoja procesa habanja) posle kojih se stope smanjuju u određenom vremenskom periodu.

Maksimalni period konstantnog intenziteta habanja (Maximum rate period)

Period razvoja procesa kavitacije ili erozije u kome je stopa rasta habanja konstantna.

Mazivo (Lubricant)

Materijali koji u tribosistemima smanjuju trenja i usporavaju proces habanja..Razlikuju se gasovita, tečna, polučvrsta i čvrsta maziva.

Mehaničke zaptivke (Mechanical seals)

Zaptivke koje sprečavaju curenje ulja u mašinama i uređajima, sprečavaju smanjenje pritiska i prodiranje nečistoća.

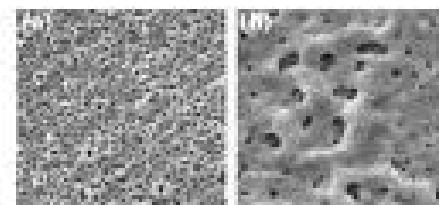

Mehaničko habanje (Mechanical wear)

Pod ovim terminom podrazumevaju se adhezivno, abrazivno, zamorno, eroziono i kavitaciono habanje. Korišćen je kao zajednički naziv za više vrsta procesa habanja metalnih elemenata.

Metalni oksidi (Metal oxides)

Oksidne čestice nastale zbog neadekvatnog podmazivanja ili dugog trajanja tribosistema.

Mešovito podmazivanje (Mixed lubrication)

Pojava graničnog i hidrodinamičkog podmazivanja u zoni kontakta pri debljini sloja maziva od 10^{-6} do 10^{-8} m.

Mineralno ulje (Mineral oil)

Ulje za podmazivanje proizvedeno iz mineralnog izvora kao što je nafta za razliku od ulja biljnog i životinjskog porekla.

Molibdendisulfid (Molybdenum Disulfide)

Čvrsto mazivo (MoS_2) u prahu crne boje velikog sjaja koje se koristi za podmazivanje tribosistema pri visokim temperaturama. Koristi se i kao dodatak tečnim mazivima za poboljšanje njihovih triboloških svojstava.

Motorno ulje (Motor oil)

Ulje za podmazivanje pokretnih elemenata motora sa unutrašnjim sagorevanjem.

Multigradno ulje (Multigrade oil)

Ulje za podmazivanje koje se koristi u tribosistemima koji rade u širokom opsegu temperatura gde nije moguće upotrebiti ulje jedne SAE gradacije.

N

Nafta (Petroleum)

Vrsta petroleja proizvedenog iz sirove nafte mineralnog porekla. Sastoji se od različitih vrsta prirodnih ugljovodonika.

Naftensko ulje (Petroleum oil)

Mineralno ulje koje je sastavljen od naftenskih ugljovodonika.

Navie-Stoksove jednačine (Navie-Stokes equations)

Jednačine koje definišu kretanje viskoznog fluida

$$R\ddot{R} + \frac{3}{2}\dot{R}^2 = \frac{1}{\rho} \left(p_g - P_0 - P(t) - 4\eta \frac{\dot{R}}{R} - \frac{2\gamma}{R} \right)$$

Nekonformne površine (Unconformable surface)

Kontaktne površine sa centrima krivine na suprotnim stranama zone kontakta. Dodir nekonformnih površina ostvaruje se po liniji ili u tački.

Nenjutnovski fluid (Non-Newtonian Fluid)

Fluidi kao što su mast i polimeri sa sadržajem ulja, u kojima napon na smicanje nije proporcionalan brzini smicanja.

Neutralizacioni broj (Neutralization number)

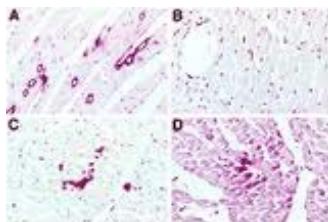
Mera ukupne kiselosti ili bazičnosti nekog ulja, uključujući organske i neorganske kiseline ili baze ili njihovu kombinaciju. Broj miligrama kalijum hidroksida potreban za neutralizaciju kiselina ili baza u gramu ulja za podmazivanje.

Prime merne instrumentacije

Nitracija (Nitration)

Produkti nitracije formiraju se u motorima sa unutrašnjim sagorevanjem kada je prisutna veća količina kiseonika. Produciti su visoke kiselosti i značajno ubrzavaju proces oksidacije u motoru.

NLGI (National Lubricating Grease Institute)

Nacionalni institut za ispitivanje mazivih masti u SAD

NLGI broj (NLGI Consistency Grades)

Uprošćeni sistem formiran u NGLI za klasifikaciju mazivih masti prema konzistenciji

Neravnine (Asperities, Roughness)

Neravnine manjih dimenzija na površinama čvrstih tela čija veličina određuje nivo hrapavosti površina.

Njutnovi fluidi (Newtonian fluids)

Fluidi kod kojih je napon smicanja proporcionalan gradijentu brzine smicanja. Viskoznost ovih fluida stalna je veličina za određenu temperaturu i pritisak.

Noseća dužina profila (bearing profile line.)

Suma odsečaka profila površine nastala sečenjem profila linijom paralelnoj srednjoj liniji profila u granicama referentne dužine.

Normalno habanje (Normal wear)

Razvoj procesa habanja kritičnog elementa tribosistema u vremenu trajanja kontakta predviđenog projektom konstrukcije za određene uslove rada.

O

Oksidaciono habanje (Oxidation wear)

Vrsta tribohemiskog habanja u kome oksidacija ima značajnu ulogu.

Oksidacioni inhibitor (Oxidation Inhibitor)

Supstanca koja se dodaje mazivima radi poboljšanja otpornosti na oksidaciju.

Oksidaciona stabilnost (Oxidation Stability)

Sposobnost maziva da se suprotstavi prirodnoj degradaciji pod dejstvom kiseonika.

Otvoreni zupčanik (Open gear)

Zupčanik izložen uticaju okoline bez zaštite koju pruža kućište u mašinama i uređajima.

Otpornost na habanje (Wear resistance)

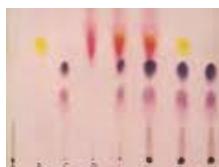
Otpornost na habanje elemenata tribosistema je recipročna vrednost intenziteta habanja..Definiše se kao prvi izvod vremena trajanja kontakta po veličini habanja

$$R = \frac{dT}{dh} \text{ u min/mm}$$

P

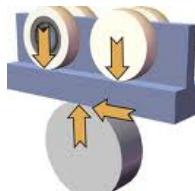
Papirna hromatografija (Paper chromatography)

Metoda se sastoji od postavljanja kapljica fluida na propustljivi papir i posmatranja razvoja krugova ili prstenova sa vremenom. Metoda je stara, razvijena 1940..godine.

Parametri habanja (Wear parameters)

Veličine kojima se meri pohabanost elemenata tribosistema. Razlikuju se direktni (linijski, površinski, zapreminske, maseni) i indirektni (sila trenja, koeficijent trenja, temperatura zone kontakta i dr.) parametri habanja.

Kontakt između diska i bloka u tribometru

Parametri hrapavosti (Roughness parameters)

Veličine koje utvrđuju objektivne i merljive kriterijume za ocenu nivoa hrapavosti površina čvrstih tela.

Među brojnim parametrima hrapavosti najčešće su u upotrebi:

- Referentna dužina (l)
- Korak neravnina (k)
- Srednja linija profila (m),
- Srednje aritmetičko odstojanje profila od srednje linije (R_a),
Srednja visina neravnina u 10 tačaka (R_z)
- Najveća visina neravnina (R_{max})

Standardi definišu i brojne dopunske parametre hrapavosti kao što su:

- Dužina nošenja (l_n) i
- Procenat nošenja profila (p_n)
- i druge

Penetracija masti (Penetration of grease)

Dubina do koje standardni konus ili igla može da prodre u mast u odraćenim uslovima ispitivanja.

Razlikuju se neradna, radna i produžena penetracija.

Penetrometar

Penetracioni broj (Penetration number)

Dubina prodiranja standardnog konusa u mast merena u desetim delovima milimetra.

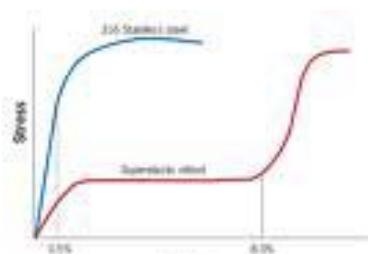
Merenje penetracionog broja

Period habanja (Wear period)

Vreme trajanja kontakta elemenata tribosistema u kome se razvija proces njihovog habanja.

Razlikuju se, prema intenzitetu habanja tri dela perioda habanja:

- Period uhodavanja
- Period usporenog habanja
- Period katastrofalnog habanja

Primeri krivih habanja

Period uhodavanja (Runing in period)

U periodu uhodavanja, koji vremenski traje, po pravilu kratko, intenzitet habanja opada sa vremenom trajanja kontakta .

Najmanji je na kraju ovog perioda habanja.

Period usporenog habanja (Slow wear period)

Najveći deo perioda habanja u kome se intenzitet habanja tribosistema menja veoma sporo sve do dostizanja kritične pohabanosti jednog od elemenata.

Period katastrofalnog habanja (Catastrophic wear period)

Period habanja u kome intenzitet habanja naglo raste sa vremenom trajanja kontakta elemenata tribosistema. Pri pojavi katastrofalnog habanja kontakt u tribosistemima se zaustavlja da ne bi došlo do pojave razaranje kritičnih elemenata sistema.

Periodično podmazivanje (Periodical lubrication)

Sistem podmazivanja u kome se mazivo dovodi u zonu kontakta povremeno u određenim vremenskim intervalima.

Uredaj sa periodičnim podmazivanjem

pH vrednost (pH value)

Mera alkalnosti ili kiselosti fluida koji sadrže vodu. pH test koristi se za određivanje koroziono-inhibitorskih karakteristika sredstava za hlađenje i podmazivanje (emulzija i rastvora).

Pin on Disk

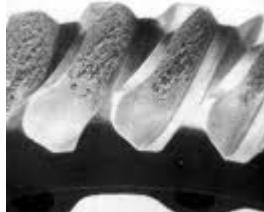
Vrsta tribometra u kome se kontakt ostvaruje između pina i diska.

U zavisnosti od oblika vrha pina kontakt može biti ostvaren u tački, po površini i liniji.

Piting (Pitting)

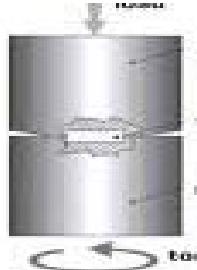
Oblik habanja elemenata tribosistema karakterističan po pojavi jamica na kontaktnim površinama. Ova vrsta habanja prisutna je veoma često od zupčastih prenosnika.

Plastična deformacija (Plastic deformation)

Trajna promena oblika i dimenzija čvrstog tela bez promene njegove mase.

U zoni kontakta plastična deformacija dela kontaktnih slojeva je uvek prisutna.

Plastične mase (Plastic masses)

Materijali na bazi prirodnih, sintetičkih ili modifikovanih polimera. U najvećem broju slučajeva oni predstavljaju višekomponentne sisteme u čiji sastav pored polimera ulaze i dodaci kao što su punioci, plastifikatori, stabilizatori, pigment boje.

Ploving (Plowing)

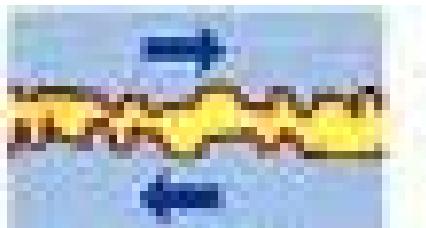
Vrsta habanja koje karakteriše formiranje kanala deformacijom na površini čvrstog tela manje tvrdoće u zoni kontakta elemenata tribosistema.

Podmazivanje (Lubrication)

Upravljanje procesima trenja i habanja u tribosistemima umetanjem sloja maziva između kontaktnih površina u relativnom kretanju.

Mazivo može biti čvrsto, tečno, polutečno ili gasovito.

Podmazivanje pod pritiskom (Force feed lubrication)

Postupak podmazivanja kojim se mazivo dovodi u zonu kontakta elemenata tribosistema pod pritiskom.

Postojanost alata (Tool life)

Vreme neprekidnog rezanja do pojave kritične pohabanosti alata.

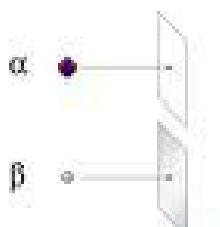
Postojanost alata je osnovna tribološka karakteristika posebno alata u obradi rezanjem.

Polusintetička SHP (Semi-Syntetic Cutting Fluid)

Sredstvo za hlađenje i podmazivanje sa umerenim ili malim sadržajem mineralnih ulja, obično 5 do 30%.

Površinska aktivacija (Surface activation)

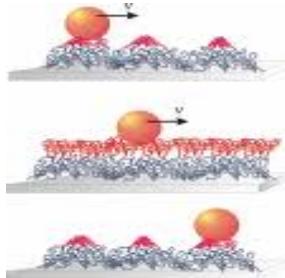
Postupak ozračivanja površinskih slojeva metalnih materijala bombardovanjem teškim česticama (deuteroni, alfa čestice) na ciklotron.

Površinska energija (Surface energy)

Energija atoma u površinskom sloju koja nastaje zbog dela slobodnih veza površinskih atoma.

Ukupna energija kristala sastoji se od unutrašnje i površinske energije.

Površinska temperatura (Surface temperature)

Srednja temperatura kontaktne površine u procesu trenja

IR surface temperature measurement

Površinske sile (Surface forces)

Sile koje deluju u zoni kontakta čvrstih tela. Njihova veličina zavisi od atomsko-molekularne strukture kontaktnih slojeva.

Primer aparata za merenje površinskih sila

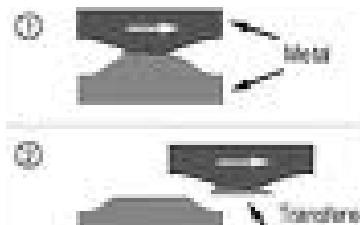
Polarno jedinjenje(Polar compound)

Hemijsko jedinjenje čiji molekuli pokazuju pozitivno naelektrisanje na jednom kraju, a negativno naelektrisanje na drugom kraju.

Ova jedinjenja koriste se kao aditivi za poboljšanje podmazujućih svojstva maziva, jer čvrsto prianjaju za metale površine.

Prenos materijala (Material transfer)

U toku ostvarivanja kontakta dva čvrsta tela u prisustvu maziva javlja se prenos materijala sa jednog elementa tribosistema na drugi i mazivo kao posledica adhezivnih i drugih procesa u zoni kontakta.

Habanje u procesu klizanja

Prenosnik trenjem (Friction transmission)

Mehanički prenosnik kod koga se prenos snage i kretanja ostvaruje trenjem (frikcioni prenosnici, prenosnici sa remenima i sl.).

Prevlake (Coatings)

Jedan ili više slojeva materijala nanetih na površine čvrstih tela, posebno na kontaktne površine elemenata tribosistema. Prevlake mogu biti tribološke (povećavaju otpornost na habanje i smanjuju trenje), zaštitne, antikorozione i ukrasne.

Primeri elemenata sa prevlakama

Prečišćavanje (Filtration)

Fizički ili mehanički proces izdvajanja nerastvorljivih materijala iz gasovitih ili tečnih fluida njihovim propuštanjem kroz filter (prečistač). Čestice nerastvorljivih materijala određene veličine zadržavaju se u prečistaču.

Primer uređaja za prečišćavanje maziva

Procenat nošenja profila (Percentage of profile bearing)

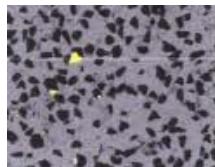
Jedan od dopunskih parametara hrapavosti površina.

Predstavlja odnos dužine nošenja profila površine i referentne dužine izražen u procentima.

$$p_n = \frac{\sum \Delta l}{l_n} \cdot 100$$

Produkti habanja (Wear debris)

Čestice materijala čvrstih tela nastale u zoni kontakta kao posledica triboloških procesa (trenja i habanja) za vreme rada tribosistema.

Oblik i veličina produkata habanja zavisi od osobina materijala elemenata tribosistema i uslova pod kojima se kontakt ostvaruje.

Profilometar (Profilometer)

Merni instrument za identifikaciju hrapavosti čvrstih tela merenjem linijskih, površinskih i zapreminskih parametara hrapavosti.

Savremeni profilometar

Punioci (Fillers)

Materijali koji se dodaju plastičnim masama radi poboljšanja njihovih mehaničkih, električnih, hemijskih i triboloških osobina. U zavisnosti od namene mogu biti aktivni, armirajući i neutralni.

Mešanjem plastičnih masa sa aktivnim puniocima (talk, grafit, glina, kalcijum karbonat i dr) dobijaju se kompozitni materijali.

Put trenja (Friction trace)

Put koji pređe telo u procesu trenja od početka kretanja do zaustavljanja.

Koristi se pri proračunu rada trenja i intenziteta habanja.

Pulsirajući kavitacioni test (Pulsed cavitation test)

Test u kome se koristi vibracioni kavitacioni uređaj u kome se kavitacija generiše smenjivanjem perioda vibracije i perioda mirovanja

Merni uređaj za kavitacioni test

Ponovljiv udarni erozioni test (Repetitive impact erosion test)

Udarni erozioni test sa kontrolisanim i programiranim brojem udara. Uzorci ispitivanja moraju da imaju isti oblik i veličinu, a udari se izvode uvek istom brzinom u svim ponovljenim testovima.

Primer impakt testera ove vrste

R

Rad trenja (Friction work)

Rad koji se troši na savlađivanje sile trenja na putu trenja.
Energija koja se pri tome troši predaje se elementima tribosistema i sredini u kojoj se kontakt ostvaruje.

$$W = F_t \bullet S = \mu F_N \bullet S \quad [\text{Nm}]$$

Radna penetracija (Work penetration)

Penetracija određena na uzorku mazive masti koji je prethodno gnječen sa 60 dvostrukih hodova klipa u gnječilici.

Rafinacija (Refining)

Tehnološki postupci kojima se sirova nafta i njene frakcije pretvaraju u finalne proizvode.

Radioaktivne metode merenja habanja (Radioactiv methods of wear measurement)

Metode merenja habanja elemenata tribosistema zasnovane na korišćenju radioaktivnih izotopa.

Savremene metode koriste površinsku aktivaciju koja se izvodi na ciklotronima.

Rerafinacija (Rerefining)

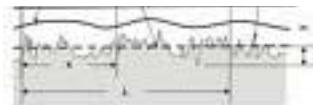
Proces vraćanja prvobitnih osobina korišćenim mazivim uljima filtracijom i drugim složenijim postupcima.

Referentna dužina (Referent length)

Dužina jednog odsečka profila površine odabranog za određivanje njene hrapavosti.

Koristi se pri određivanju osnovnih i dopunskih parametara hrapavosti površina.

Rejnoldsova jednačina (Reynolds equation)

Jednačina koja uspostavlja zavisnost pritiska u sloju maziva sa debljinom sloja, viskozitetom maziva i brzinama elemenata u kontaktu.

Relativna ekscentričnost (Relative eccentricity)

Odnos veličine ekcentriciteta i radijalnog zazora kod opterećenog kliznog ležaja. Kreće se od 0 do 1 a koristi se kod proračuna hidrodinamičkog radijalnog kliznog ležaja.

Reologija maziva (Rheology of lubricants)

Naučna oblast u kojoj se proučava zakonitost strujanja maziva i promena koje u mazivima nastaju sa promenom opterećenja i temperature.

Reološka svojstva maziva (Rheological properties of lubricants)

Svojstva maziva značajna za proces podmazivanja, posebno u uslovima kontakta koje karakterišu visoke temperature i pritisci.

Prema ovim svojstvima maziva se dele na njutnovske i nenjutnovske fluide.

Rotacioni viskozimetar (Rotational viscosimeter)

Merni instrument za određivanje dinamičke viskoznosti i drugih reoloških svojstava maziva.

S

Sadržaj vode (water content)

Količina slobodne vode koja je u ulje dospela kao strano telo.

SAE (Society of Automotive Engineers)

Društvo američkih inženjera organizovano da pruža pomoć automobilskoj industriji

Samopodmazujući ležaj (Selflubricating bearing)

Klizni ležaji proizvedeni od materijala sa samopodmazujućim svojstvima kao što su, na primer, bakar, samopodmazujuća industrijska plastika i drugi kompozitni materijali.

U ovim ležajima ne koriste se maziva

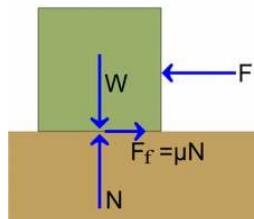
Saponifikacioni broj (Saponification number)

Količina kalijum hidroksida (KOH), merena u mg, potrebna za neutralizaciju i saponifikaciju jednog grama ulja u standardnim uslovima.

Sila trenja (Friction force)

Otpor relativnom kretanju jednog tela po drugom. Relativno kretanje izvodi se pod dejstvom spoljašnjih sila.

Sila trenja mirovanja (Static friction force)

Otpor prelasku tela iz stanja mirovanja u stanje relativnog kretanja.

Sinterovanje (Sintering)

Tehnološki postupak proizvodnje homogenih metalnih legura-sintermetala.

Porozna struktura ovih legura (do 30%) omogućava skladištenje maziva posle potapanja u ulju što ih preporučuje za proizvodnju samopodmazujućih kliznih ležaja.

Primer mašine za sinterovanje

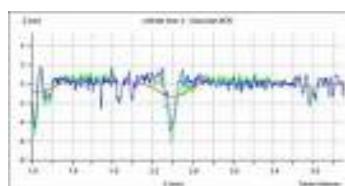
Spektralna analiza ulja (Spectral oil analyses)

Metoda utvrđivanja sadržaja produkata habanja u korišćenom mazivu.

Srednja linija profila (Profile mean line)

Linija koja ima oblik geometrijskog profila i koja seče efektivni profil tako da, u granicama referentne dužine l, suma kvadrata odstojanja svih tačaka profila od e linije ($y_1, y_2, y_3, y_4, \dots, y_n$) bude minimalna.

Srednje aritmetičko odstojanje profila od srednje linije (srednje odstupanje profila) Ra (Mean profile deviation)

Srednja aritmetička vrednost odstojanja svih tačaka efektivnog profila od srednje linije.

$$R_a = \frac{1}{l} \int_0^l |y| dx$$

Približna vrednost Ra određuje se po obrascu

$$R_a = \frac{1}{n} \sum_1^n |y_i|$$

Srednja visina neravnina u 10 tačaka (srednja visina neravnina) Rz (Mean asperity height)

Razlika između srednje aritmetičke vrednosti pet najviših i srednje aritmetičke vrednosti pet najnižih tačaka profila u granicama referentne dužine, ako su visine tih tačaka merene od proizvoljne prave ekvidistantne sa srednjom linijom profila a ne seče profil.

$$R_z = \frac{(R_1 + R_3 + \dots + R_9) - (R_2 + R_4 + \dots + R_{10})}{5}$$

Spoljašnje trenje (External friction)

Pojava otpora u zoni kontakta kretanju ili pokušaju kretanja jednog tela po drugom uz prisustvo spoljašnjeg opterećenja.

Srednje kvadratno odstupanje profila Rq (Mean square profile deviation)

Kvadratni koren iz srednje vrednosti kvadrata odstojanja svih tačaka efektivnog profila od srednje linije.

$$R_q = \sqrt{\frac{1}{l} \int_0^l y^2 dx}$$

Sredstva za hlađenje i podmazivanje (Metalworking fluid)

Treći element tribosistema u kojima se ostvaruju obradni procesi (rezanje, deformisanje i dr). Koriste se za smanjenje trenja u zonama kontakta alata i predmeta obrade i dovođenje toplote iz zone rezanja.

Osnovne vrste su. čista ulja za rezanje, emulzije mineralnih ulja i sintetička sredstva (rastvor).

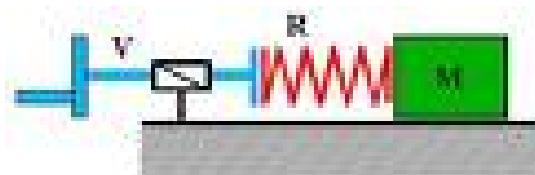

Statistički parametri hrapavosti (Statistical roughness parameters)

Među značajne parametre hrapavosti ove vrste spadaju visina, nagib neravnina i kriva raspodele, raspodela absolutnog nagiba, autokorelaciona funkcija i spektar snage.

Stik-slip kretanje (Stick-slip motion)

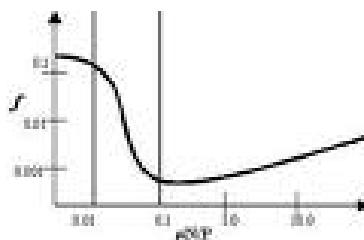
Nepravilno relativno kretanje elemenata tribosistema prćeno podrhtavanje, bukom (škripom) i naizmeničnim povećanjem i smanjenjem brzine klizanja.

Primer stick-slip kretanja

Stribekova kriva (Stribeck curve)

Grafički prikaz zavisnosti koeficijenta trenja (μ) od bezdimenzionalnog faktora ($\eta \varpi / P$) kod kliznih ležaja.

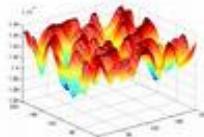
η - viskoznost

ϖ - ugaona brzina

P – specifično opterećenje

Stvarna površina kontakta (Real surface contact)

Zbir elementarnih površina po kojima se ostvaruje dodir između dva čvrsta tela (elemenata tribosistema).

Stvarna površina kontakta manja je od nominalne (geometrijske) površine kontakta hiljadu do deset hiljada puta.

STLE- Society of Tribologist and Lubrication Engineers

Američko društvo tribologa i inženjera za podmazivanje

Statičko trenje (Static friction)

Statičko trenje ili trenje mirovanja javlja se u trenutku pokretanja relativnog kretanja između dva čvrsta tela u dodiru i predstavlja otpor promeni stanja mirovanja.

Suvo trenje (Dry friction)

Trenje koje se javlja u zonama kontakta elemenata tribosistema bez prisustva maziva bilo koje vrste.

Sistem vazduh/ulje (Air/oil system)

Sistem za podmazivanje mešavinom ulja i vazduha (uljna magla).

Mala količina ulja dovodi se u uređaj za mešanje sa vazduhom odakle se kao uljna magla transportuje cevima do mesta podmazivanja.

Uređaj za podmazivanje uljnom maglom

T

Tačka paljenja (Flash point)

Najniža temperatura pri kojoj se pare ulja pomešane s vazduhom pale spoljašnjim plamenom.

Primer mernog instrumenta

Temperatura tečenja (Pour point)

Najniža temperatura na kojoj ulje za podmazivanje struji bez prekida pri hlađenju pod definisanim uslovima.

Termička stabilnost (Thermal stability)

Sposobnost čvrstih materijala i tečnosti pružanju otpora oksidaciji pri visokim radnim temperaturama.

Termografija (Thermography)

Merenje temperatura na površinama sa bezkontaktnim infracrvenim termometrima.

Primer infracrvenog termometra

Timken EP Test

Merenje karakteristika mazivih ulja pod ekstremno visokim pritiscima (EP osobine maziva)

Timken-ovo maksimalno opterećenje (Timken OK Load)

Najveće opterećenje koje može da se koristi u EP testovima bez pojave skoringa u bloku.

Timken OK test instrument

Trenje (Friction)

Pojava otpora u zoni kontakta elemenata tribosistema (spoljašnje trenje) ili u unutrašnjoj strukturi čvrstih tela, tečnosti i gasova (unutrašnje trenje) izloženih dejstvu spoljašnjih sila.

Trenje klizanja (Sliding friction)

Spoljašnje trenje koje se javlja u zonama kontakta elemenata tribosistema pri njihovom relativnom kretanju (klizanju) uz prisustvo normalnog opterećenja.

Trenje kotrljanja (Rolling friction)

Spoljašnje trenje koje se javlja u zonama kontakta elemenata tribosistema u kojima su brzine u tačkama dodira jednake po veličini i smeru.

Trajno podmazivanje (Lifetime lubrication)

Postupak podmazivanja tribositesma kod koga je vek trajanja maziva jednak ili veći od njegovog veka.

Primer trajnog podmazivanja

Tribologija (Tribology)

Nauka i tehnologija o procesima trenja, habanja i podmazivanja u mehaničkim sistemima.

Nauka i tehnologija o prenosu i rasipanju masa u mehaničkim sistemima.

Primer mehaničkog sistema

Tribometrija (Tribometry)

Deo tribologije u kome se razvijaju metode merenja triboloških karakteristika čvrstih materijala i maziva kao i tribološka instrumentacija.

Tribometar Disk on Disk

Triboelement (Triboelement)

Jedan od dva ili više elemenata koji čine tribosistem u čijoj se zoni kontakta razvijaju tribološki procesi (trenje i habanje).

Triboelement može biti telo u sva tri agregatna stanja (čvrsto, tečno i gasovito).

Tribosistem (Tribosystem)

Svaki sistem koji sadrži jedan ili više triboelemenata, uključujući sve mehaničke, hemijske i ekološke faktore značajne za tribološko ponašanje.

Tribopovršina (Tribosurface)

Kontaktne površine čvrstih tela pri relativnom kretanju jednog po drugom ili koje su izložne udarima i kavitaciji.

Tribologija rezanja (Tribology of cutting)

Deo tribologije koji se bavi problemima trenja, habanja i podmazivanja u zonama kontakta alata i predmeta obrade.

Turbinsko ulje (Turbine oil)

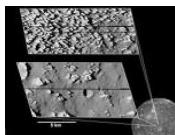
Visokokvalitetno mazivo ulje sa antikorozionim i antioksidacionim aditivima koje se koristi kod parnih turbina ali i u kompresorima, hidrauličnim sistemima, zupčastim prenosnicima i drugoj opremi.

U

Udarna erozija (Impact erosion)

Erozija izazvana udarom čestica čvrstih materijala na površini drugog čvrstog materijala.

Udarni ugao (Impact angle)

Ugao pod kojim čestice čvrstog tela ili fluida padaju na površinu čvrstog tela izloženog eroziji.

Udarna brzina (Impact velocity)

Relativna brzina između površine čvrstog tela i tečnost i ili čestica čvrstog materijala koje po njoj udaraju.

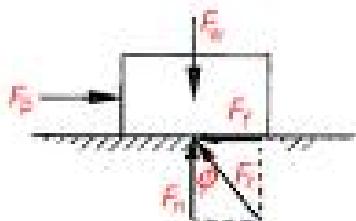
Udarno habanje (Impact wear)

Habanje koje nastaje na površini čvrstog tela udarom drugog čvrstog tela po uglom od 90°

Ugao trenja (Friction angle)

Ugao ϕ čiji je tangens jednak koeficijentu trenja

$$\mu = \operatorname{tg} \varphi = \frac{F_T}{F_N}$$

Ugljovodonici (Hydrocarbons)

Jedinjenja ugljenika i vodonika.

Ugljovodonici čine sastavne elemente sirove nafte i mineralnih mazivih ulja.

Ulje za podmazivanje (Lubrication oil)

Maziva ulja koja se koriste kao treći element tibosistema radi smanjenja trenja (podmazivanja) u zoni kontakta.

Ultrazučni viskozimetar (Ultrasonic viscosimeter)

Merni instrument za određivanje veličine viskoznosti tečnih maziva. Viskoznost se određuje merenjem brzine prigušenja oscilacija pločice potopljene u ispitivanoj tečnosti.

Primeri ultrazučnih viskozimetra

Usporeno habanje (Slow wear)

Period ravnomernog habanja elementa tribosistema koji nastaje posle prvog perioda intenzivnog habanja i traje do početka katastrofalnog habanja.

Utiskivanje (Brimelling)

Plastična deformacija kontaktne površine čvrstih tela praćena povećanjem tvrdoće, prouzrokovana statickim ili dinamičkim opterećenjem.

Pojavljuje se često kod kotrljajnih ležaja.

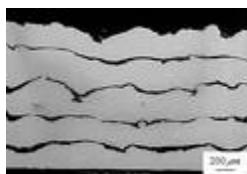

Primer utiskivanja kod kotrljajnih ležajeva

V

Valovitost površina (Surface waviness)

Neravnine na površinama u obliku valova približno jednakog koraka i visine. Veličina koraka vala veća je više od četrdeset puta od visine vala. Valovitost površine nastaje kao posledica obrade.

Vazdušni odušak (Air breather)

Mašinski element koji omogućava ulazak vazduha iz atmosfere u uređaj na kome je postavljen.

Ventil za vazduh (Air bleeder)

Ventil za uklanjanje vazduha iz instalacija sa hidrauličnim tečnostima.

Vibraciona kavitacija (Vibratory cavitation)

Kavitacija prouzrokovana kolebanjem pritiska u fluidu izazvanog vibracijom čvrstog tela potopljenog u njemu.

Primer uređaja za izazivanje vibracije u fluidu

Vibracioni kavitaconi uređaj za testiranje (Vibratory cavitation test device)

Uređaj u kome se generisanje kavitacije izaziva vibracijom čvrstog tela čija je površina u dodiru s tečnošću. Frekvencija vibracije kreće od 10 do 30kHz.

Primer vibracionog testera

Viskoznost (Viscosity)

Svojstvo tečnih, polutečnih i polučvrstih materijala da pružaju otpor tečenju. Viskoznost je mera unutrašnjeg trenja.

Razlikuju se dinamička i kinematska viskoznost.

Viskozimetar (Viscosimeter)

Merni instrument za određivanje veličine viskoznosti tečnosti.

Poznati su kapilarni, rotacioni, aksijalno-radijalni i ultrazvučni.

Primer rotacioni viskozimetar

Višefunkcionalni aditivi (Multifunctional additive)

Materijali (aditivi) koji se dodaju mazivima radi poboljšanja njihovih podmazujućih i drugih svojstava).

Višekomponentne prevlake (Multicomponent coatings)

Prevlake proizvedene iz mešavine više materijala . PVD postupkom nanose se uspešno višekomponentne prevlake različitih svojstava.

Primer maštine za PVD prevlake

Višeslojne prevlake (Multilayered coatings)

Prevlake sastavljene iz više slojeva različitih materijala kojima se povećava otpornost na habanje elemenata tribosistema i smanjuje trenje u zonama kontakta. Koriste se posebno za poboljšanje triboloških karakteristika reznih alata.

Primeri alata sa višeslojnim prevlakama

Z

Zadiranje (Scoring)

Težak oblik habanja na kontaktnim površinama elemenata tribosistema koji se manifestuje pojavom formiranja kanala i ogrebotina (riseva i zareza) u pravcu klizanja.

Zamor materijala (Material fatigue)

Pojava razaranja materijala u površinskim kontaktnim slojevima elementa tribosistema pod dejstvom dinamičkog opterećenja koje ne prelazi granicu čvrstoće.

Zamorna čvrstoća materijala (Material fatigue strength)

Osobina materijala koja određuje njegovu sposobnost podnošenja dinamičkog opterećenja bez pojave razaranja.

Zamorne krupne čestice (Fatigue chunks)

Produkti habanja u obliku krupnih čestica većih od $50\mu\text{m}$ pojavljaju se u kod zupčastih prenosnika u periodu bliskom periodu katastrofalnog habanja zuba zupčanika.

Zamorne čestice (Fatigue platelets)

Produkti habanja veličine 20 do 40 μ m koji se identifikuju ferografijom u uzorcima ulja uzetih iz kutije menjачa i kotrljajnih ležaja proizvod su umerenog zamornog habanja. Povećanje broja i veličine produkata habanja ukazuje na povećanje intenziteta habanja.

Zapreminski intenzitet habanja (Bul wear intensity)

Odnos zapremine pohabanog materijala i vremena (ili predenog puta) trajanja kontakta.

Zapreminski intenzitet habanja određuje se i odnosom zapremine pohabanog materijala i utrošenog rada na savlađivanju trenja za vreme trajanja kontakta.

$$I_v = \frac{V}{t} \text{ mm}^3 / \text{h}$$

$$I_v = \frac{V}{L} \text{ mm}^3 / \text{m}$$

Zamorno habanje (Fatigue wear)

Vrsta mehanizma habanja koje nastaje u zonama kontakta elemenata tribosistema kao posledica zamora materijala usled dinamičkog opterećenja u dužem vremenskom periodu.

Primer zamornog habanja

Zomerfeldov broj (Sommerfeld number)

Bezdimenzionalna veličina koja se koristi za određivanje karakteristika radijalnih kliznih ležaja.

Zaptivke (Seals)

Mašinski elementi kojima se sprečava prelazak maziva iz jednog prostora u drugi i ulazak nečistoća iz okoline u zonu kontakta tribosistema.

Zaptivke za maziva ulja

Zaribavanje (Seizure)

Pojava katastrofalnog habanja u zoni kontakta elemenata tribosistema do koje dolazi zbog prestanka ili nedovoljnog podmazivanja.

Pripada vrsti teškog abrazivnog habanja

Primer zaribavanja mašinskog elementa

Englesko – srpski rečnik
u oblasti tribologije

A

abrasive – abraziv

abrasive erosion – abrazivna erozija

abrasive particles – abrazivne čestice

abrasive wear – abrazivno habanje

abrasion-corrosion – abrazija-korozija

abrasively – abrazivnost

abrasive tribometer – abrazivni tribometar

absolute filtration rating – apsolutna ocena filtracije

absolute pressure – apsolutni pritisak

absorption – apsorpcija

absorbent filter – apsorbacioni filter

adhesion – adhezija

adhesive wear – adhezivno habanje

adhesive friction force – adheziona sile trenja

adsorption – adsorpcija

additive – dodatak (aditiv)

additive level – aditivski nivo

additive stability – aditivska stabilnost

adsorptive filtration – adsorpciona filtracija

aerodynamics lubricant – aerodinamičko podmazivanje

aerodynamic plain bearing – aerodinamički klizni ležaj

aerostatics lubrication – aerostatičko podmazivanje

aerostatics plain bearing – aerostatički klizni ležaj

axial bearing – aksijalni ležaj

agglomeration – aglomeracija

age- hardening – povećanje konzistentnosti masti sa

vremenom (otvrdnjavanje)

air hammer – vazdušni čekić

alkali – alkalnost

allay - legura

ambient temperature – ambijentalna temperatura
Amonton's laws – Amontonovi zakoni
aniline point – anilinska tačka
annealing - otpuštanje
anti-foam agent – antipenušavac
anticorrosion agent – antikorozioni aditiv
antioxidant – antioksidacioni aditiv
anti-wear agent – antihabajući aditiv
anti-friction allows – antifrikcione legure
anti-seizure property – otpornost materijala na zadiranje
API gravity – stepen na gravitacionoj skali
apparent area – geometrijska površina kontakta
attitude – držanje, stav
attrition – uklanjanje malih čestica materijala sa kontaktne površine.

B

babbitt – beli metal (abbit)
bactericide – baktericid
base oil – bazno ulje
base number – bazni broj
ball bearing – kuglični ležaj
ball complement - broj kuglica u kotrljajnom ležaju
basic dynamic load – bazno dinamičko opterećenje
bath lubrication – podmazivanje uljnim kupatilom
bearing – ležaj
bearing alloys – ležajne legure
bearing area – ležajna površina
bearing bore – otvor ležaja

bearing bronzes – ležajna bronza
bearing characteristic number – karakteristični broj ležaja
bearing clearance – zazor u ležaju
bearing curve – kriva nošenja profila površine
bearing housing – kućište ležaja
bearing lining – posteljica ležaja
belby layer – deformisani sloj metala i oksidnih čestica
bleeding – izdvajanje ulja (fluida) iz masti
blending – mešanje
bonded solid lubricant – veza čvrstog maziva sa kontaktnom površnom
boundary lubrication – granično podmazivanje
built-up edge – naslaga na sečivu alata
burnishing – glaćanje, poliranje
boronising – boriranje
brinelling – otvrdnjavanje plastičnom deformacijom
breakdown - defekt
BTU – britanska termička jedinica

C

cage – kavez u kotrljajnim ležajima
catastrophic wear – katastrofalno habanje
cavitation - kavitacija
cavitation erosion – kavitaciona erozija
cementation – cementacija
centralized lubrication – centralno podmazivanje
centrifugal separator – centrifugalni separator
channeling – pojava vazdušnih čepova pri podmazivanju mastima i viskoznim uljima

charter – elastična vibracija
chemical conversation coating – vrsta prevlake
chemical lapping – hemijsko lepovanje
chemical wear – hemijsko habanje
chemisorption – hemijska adsorpcija
chlorinated lubricant – maziva sa sadržajem hlora
clearance – zazor
clearance ratio – relativan zazor
cloud point – tačka zamućenja
circulation lubrication – cirkulaciono podmazivanje
circulation system – cirkulacioni sistem
cylinder oil – cilindarsko ulje
coating – prevlaka
coke residue – koksni ostatak
coefficient of adhesion – koeficijent adhezije
coefficient of friction – koeficijent trenja
coefficient of wear – koeficijent habanja
cold oil sludge – hladni talog u ulju
collar oiler – uljni prsten
combinational friction – kombinovano trenje
compounding – proces mešanja aditiva sa uljem
compressibility number – bezdimenzionalni broj koji se koristi pri proračunu gasnih ležaja
cone resistance value – mera tvrdoće masti
conformal surfaces – površine sa centrima krivine na istoj strani
contact angle – kontaktni ugao
contact resistance – električni otpor kontaktnog para
contour contact surface – konturna površina kontakta
conversion coating – prevlake formirane hemijskim postupkom
coolant – rashladni fluid

corrosion – korozija
corrosion wear – koroziono habanje
coulomb friction – kulonovo trenje
counterformal surfaces – površine sa centrima krivine na suprotnim stranama kontakta
crack – pukotina
cracking – krekovanje
creep – puzanje
cutting – sečenje, rezanje
cutting fluid – sredstvo za hlađenje i podmazivanje
CVD – hemijska depozicija iz gasne faze

D

debris – produkti habanja
deconcentracion stress – dekoncentracija naprezanje
decomposition f system – dekompozicija sistema
deformability – deformabilnost
deformation component of friction force – deformaciona komponenta sile trenja
deformation of friction theory – deformaciona teorija trenja
deformation hardness – deformaciono otvrđnjavanje
degradation – degradacija
dehydrator - dehidrator
degras – ulje dobijeno iz ovčjeg runa

density – gustina
denuded surface – maksimalno očišćena površina
deposition – taloženje

destructive wear – katastrofalno habanje
adsorption – desorpcija
destruction - destrukcija
diffusion – difuzija
diffusive wear – difuziono habanje
dip-feed lubrication – podmazivanje potapanjem u ulju
distillation - destilacija
dissipation – rasipanje
dispersant additive – disperzionalni aditiv
drawing compound – mazivo za izvlačenje žice
drop fed lubrication – podmazivanje sa kapanjem
drop point – tačka kapanja masti
dry lubricant – čvrsto mazivo
dry wear – habanje u procesu trenja bez podmazivanja
duplex alloys – dvofazne ležajne legure
dynamic friction – dinamičko trenje
dynamic viscosity – dinamička viskoznost

E

elasto-hydrodynamic lubrication – elastohidrodinamičko podmazivanje
elastomer – materijal sa elastičnim svojstvima
electrical pitting – električni piting
electrolytic corrosion – elektrolitička korozija
electroplating – nanošenje prevlaka elektro depozicijom
elliptic bearing – eliptični ležaj
embeddability – otpornost ležajnog materijala na skriing i abraziju izazvanu stranim česticama

emergency run characteristics – sposobnost ležaja da radi van projektovanih uslova
emission spectrometer – emisioni spektrometar
emulsion – emuzija
emulsifier - emulgator
engine oil – motorno ulje
engler degrees – englerov stepen
entraining velocity – brzina tečnosti pri kojoj se pojavljuju gasni mehuri
E.P. lubricant – maziva sa E.P. aditivima
equivalent radial load – ekvivalentno radijalno opterećenje
erosion – erozija
erosive wear – eroziono habanje
erosion rate – eroziona stopa
erosion curve – eroziona kriva

F

failure – otkaz, greška
false brinelling – lokalna oštećenja na prevlakama
fat – masnoća, mast
fatigue wear – zamorno habanje
fatty oil – masna ulja
feedability – sposobnost tečenja masti
fiber – vlakno
filler – punilac, dodatak mastima i uljima
flaking – produkti habanja u obliku ljušpi
flash point – tačka paljenja

flash temperature – temperatura paljenja
flood lubrication – podmazivanje mlazom ulja pod niskim pritiskom
fluid erosion – erozija fluidom
fluid friction – trenje u fluidu
fluting – habanje u obliku žljebova kontaktnih površina
foaming – penušanje, pojave gasnih mehurova na površinama koje se podmazuju tečnim mazivima
foam inhibitor – antipenušavac (aditiv)
force feed lubrication – podmazivanje pod pritiskom
free rolling – slobodno kotrljanje
fretting – vibraciono habanje
fretiting corrosion – vibraciona korozija,
friction – trenje
friction coefficient – koeficijent trenja
friction compatibility – kompatibilnost materijala sa gledišta trenja
friction duty – uslovi pod kojima se razvija trenje
friction force – sila trenja
friction surface – površina trenja
frictional oscillation – oscilacije u zoni kontakta
prouzrokovane trenjem
frothing – penušanje

G

galling – vrsta habanja kontaktnih površina
gas bearing – gasni ležaj
gas lubrication – gasno podmazivanje

gear – zupčanik
gelling agent – ugušivač (aditiv)
glaze - glatka površina dobijena klizanjem jednog
elementa po drugom
graphite – grafit
grease – maziva mast
groove – kanali u ležajima za bolje podmazivanje
guidance – vođica
gum – lepak, guma
gutterway – posebna vrsta kanala za podmazivanje
kliznih ležaja

H

hardening – otvrđnjavanje masti sa vremenom
Hertzian contact area – Hertz-ova kontaktna površina
Hertzian contact pressure – Hertz-ov kontaktni pritisak
Hybrid bearing – hibridni ležaj
hydraulic fluid – hidraulični fluid
hydraulic lubrication – hidrodinamičko podmazivanje
hydrostatic lubrication – hidrostatičko podmazivanje
hydrodynamic bearing – hidrodinamički ležaj

I

impact erosion – udarna erozija
impingement erosion – udarna erozija
industrial lubricant – industrijska maziva
inhibitor – antikorozioni, anioksidacioni aditiv

incubation period – prva faza procesa erozije
infrared spectroscopy – infracrvena spektroskopija
initiation pitting – prva faza pitinga (habanja)
ion implementation – jonska implementacija
iodine number – jodni broj
ion plating – jonsko prevlačenje
ion nitrating – jonsko nitriranje
ISO viscosity grade – ISO gradacija viskoziteta

J

jerky motion – drugi naziv za stick-slip kretanje
journal – deo vratila ili osovine u radijalnom ležaju
judder – kretanje sa prekidima

K

kinetic viscosity – kinematska viskoznost
kinetic friction – kinetičko trenje

L

lacquer – lak, talog kao posledica oksidacije i polimerizacije goriva i ulja (tribologija)
laminar particles – laminarne čestice
laminar flow – laminarno tečenje
lapping – lepovanje, glaćanje
layer bearing metal – slojeviti ležišni materijal

layer-lattice material – materijal sa slojevitom kristalnom strukturom (čvrsto mazivo)
leaded bronze – olovna bronza
light fraction – prva (laka) frakcija dobijena destilacijom nafte
linishing – brušenje trakom sa abrazivnim česticama
lithium grease – litijumska mast
load carrying capacity – maksimalno opterećenje ležaja
local relative slip – mikroslip
lubricant – mazivo
lubrication – podmazivanje
lubricity – mazivost, sposobnost podmazivanja
lubricator – mazalica

M

magnetic filter – magnetni filter
magnetic plug – magnetni čep
magnetic sputtering – magnetno raspršivanje
mean line – srednja linja

mechanical activation – mehanička aktivacija
mechanical seals – mehaničke zaptivke
mechanical stability of grease – mehanička stabilnost masti
mechanical wear – mehaničko habanje
mild wear – meko habanje
mix lubrication – mešano podmazivanje
mist lubrication – podmazivanje maglom
monolayer – sloj debljine molekula

motor oil – motorno ulje

N

nascent surface – nekontaminirana površina

neutralization number – neutralizacioni broj

nitration – nitracija

nominal area – nominalna (geometrijska) površina

non-conformal surface – površine u kontaktu sa centrima

krivine na suprotnim stranama

normal wear – normalno habanje

O

oil – ulje

oil cup – uljna šolja

oil fog lubrication – podmazivanje uljnom maglom

oil groove – kanali za podmazivanje u ležajima

oil pocket – uljni džep (zadržava ulje u zoni kontakta)

oil ring – uljni prsten

oil –ring lubrication – sistem podmazivanja horizontalnih vratila

oil starvation – nedovoljno podmazivanje

oiler – uredaj za podmazivanje

overall relative slip – makroslip

oxidation wear – oksidaciono habanje

P

pad – mekani materijal, uložak

pad lubrication – podmazivanje mekanim materijalom napunjеним mazivom

paper chromatography – papirna hromatografija

partial hydrodynamic lubrication – delimično

hidrodinamičko podmazivanje

peening wear – vrsta habanja

penetration – prodiranje, penetracija

penetration number – penetracioni broj

penetrometer – penetrometar, uređaj za merenje

penetracije

penetration value – penetraciona vrednost

percentage of profile bearing – procenat nošenja profila

phase-change lubrication – podmazivanje sa prelaskom čvrstog maziva u tečno

physical adsorption – fizička adsorpcija

pick-up – formiraje naslaga na kontaktnim površinama

pinion – vrsta koničnog zupčanika

pitting – vrsta habanja

plastic flow – plastično tečenje

ploughing – vrsta habanja (formiranje kanala na kontaktnim površinama)

plowing – vrsta habanja (formiranje kanala na kontaktnim površinama deformacijom)

polishing – poliranje

pour point – tačka stinjavanja

pour point depressant – aditiv za snižavanje tačke stinjavanja
pressure lubrication – podmazivanje pod pritiskom
primary surface – primarna površina
primary texture – površina posle obrade sa tragovima alata
protuberance – male neravnine na kontaktnim površinama
prow formation – formiranje oštih naslaga a kontaktnim površinama
pulsed cavitation test – pulsirajući kavitacioni test
PV factor – proizvod pritiska i brzine klizanja
PV limit – maksimalno dozvoljeni PV faktor za ležaje
PVD – fizička depozicija materijala iz parne faze

R

raceway – kotrljajna staza
rating life – vek trajanja ležaja u određenim uslovima
real area – realna (stvarna) površina kontakta
ressing – opadanje, recesija
rdwood viscosity – komercijalna mera viskoziteta
refining – rafinacija
referent length – referentna dužina
rehbinder effect – modifikacija mehaničkih karakteristika površinskog sloja
relative wear rate – relativno habanje (habanje materijala u odnosu na standardni materijal)
relative wear resistance – relativna otpornost na habanje

rheodynamic lubrication – podmazivanje u kome su reološke osobine maziva dominantne
rheology – reologija
ridging – vrsta habanja (formiranje dubokih brazdi na kontaktnim površinama)
rippling – vrsta habanja (formiranje periodičnih brazdi i poprečnih udubljenja na kontaktnim površinama)
root mean square height – srednja kvadratna vrednost visina neravnina
rolling – kotrljanje
rolling friction – trenje kotrljanja
rolling velocity – brzina kotrljanja
roughness – hrapavost
rugosities – neravnine
running in – uhodavanje

S

sampling length – dužina uzorka, referentna dužina
scoring – zadiranje, teži oblik abrazivnog habanja, pojava ruseva i zareza u pravcu klizanja
scratching – grebanje, pojava finih ogrebotina u pravcu klizanja, lako abrazivno habanje
scuffing – izjedanje, habanje kontaktnih površina uz pojavu ruseva, plastičnih deformacija i prenosa materijala
seal – zaptivka
seizure – zaribavanje
self-lubrication material – samopodmazujući materijal
sever wear – habanje sa krupnim produktima habanja

slide-roll ratio – odnos između klizanja i kotrljanja u zoni kontakta
sliding – klizanje
sliding velocity – brzina klizanja
sludge – mulj, talog, blato
slumpability – tečenje masti pod uticajem gravitacije
smearing – odvajanje i deponovanje materijala sa jedne na drugu površinu
soap – sapun
solid-film lubrication – podmazivanje čvrstim mazivom
solid lubricant – čvrsto mazivo
spalling – habanje u vidu ljudski, ljudspanje
spark erosion – formiranje jamica na površinama električnim pražnjenjem
specific sliding – odnos relativne brzine tela u kontaktu i zbira njihovih brzina
spin – obrtanje kotrljajnih elemenat oko ose normalne na kontaktnu površinu
splash lubrication – podmazivanje prskanjem
sponge effect – istiskivanje maziva iz poroznih materijala
spreader – udužni kanal za podmazivanje u ležaju
spreader pockets – udubljenja na kliznim površinama za smeštaj maziva
sputtering – raspršivanje
statistical roughness parameters – statistički parametri hraptavosti
static friction – trenje mirovanja
stick slip – klizanje s uzdužnim oscilacijama malih amplituda
stiction – uslovi pod kojima sila trenja sprečava klizanje
streamline flow – laminarno strujanje, linijsko tečenje
surface finish – završna obrada

surface roughness – hrapavost površine
surface texture – tekstura površine
surface topography – topografija površine
surfactant – hemijska supstanca koja se brzo adsorbuje u površinski sloj
sweating – znojenje, istiskivanje ulja i ležišnog materijala iz zone kontakta
sweep velocity – brzina kotrljanja
syneresis – izdvajanje ulja i drugih materijala iz masti
synthetic lubricant – sintetičko mazivo

T

thermal fatigue – termički zamor materijala
thermal taper – povećanje pritiska usled termičkog širenja maziva u ležajima
thermal weae – habanje kao posledica zagrevanja
thicken – ugušivač
thick-film lubrication – podmazivanje debelim slojem maziva
thin-film lubrication – podmazivanje tankim slojem maziva
thrust washer – čeoni prsten
tin layer activation – radioaktivna metoda površinske aktivacije
tractive force – vučna sila
transfer – prenos
transfer wear effect – prelazak sa mekog na tvrdo habanje

tribochemistry – tribohemija
tribology – tribologija
tribometry – tribometrija
tribophysics – tribofizika
turbulent flow – turbulentno strujanje

U

unlubriation sliding – klizanje bez podmazivanja
unworked penetration – neradna penetracija

V

varnish – naslage (depozit) u mazivu kao posledica
oksidcije goriva, maziva i drugih organskih elemenata
ležajnih materijala
virgin surface – sveže formirana nekontaminirana
površina
viscosity – viskozitet
viscosity index – indeks viskoziteta
viscous friction – trenje u fluidu

W

washer – aksijalni segment

waviness – valovitost

wear – habanje

wear rate – intenzitet habanja

wear resistance – otpornost na habanje

wedge formation – formiranje naslaga

welding – zavarivanje

white metal – beli metal

wick lubrication – podmazivanje nauljenim filmom

wiper – brisač

wiping – uklanjanje mrlja sa kontaktnih površina

worked penetration – radna penetracija